Google

Тем, что эта книга дошла до Вас, мы обязаны в первую очередь библиотекарям, которые долгие годы бережно хранили её. Сотрудники Google оцифровали её в рамках проекта, цель которого – сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Эта книга находится в общественном достоянии. В общих чертах, юридически, книга передаётся в общественное достояние, когда истекает срок действия имущественных авторских прав на неё, а также если правообладатель сам передал её в общественное достояние или не заявил на неё авторских прав. Такие книги – это ключ к прошлому, к сокровищам нашей истории и культуры, и к знаниям, которые зачастую нигде больше не найдёшь.

В этой цифровой копии мы оставили без изменений все рукописные пометки, которые были в оригинальном издании. Пускай они будут напоминанием о всех тех руках, через которые прошла эта книга – автора, издателя, библиотекаря и предыдущих читателей – чтобы наконец попасть в Ваши.

Правила пользования
Мы гордимся нашим сотрудничеством с библиотеками, в рамках которого мы оцифровываем книги в общественном достоянии и делаем их доступными для всех. Эти книги принадлежат всему человечеству, а мы – лишь их хранители. Тем не менее, оцифровка книг и поддержка этого проекта стоят немало, и поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые меры, чтобы предотвратить коммерческое использование этих книг. Одна из них – это технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас:

- **Не использовать файлы в коммерческих целях.** Мы разработали программу Поиска по книгам Google для всех пользователей, поэтому, пожалуйста, используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- **Не отправлять автоматические запросы.** Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого рода. Если Вам требуется доступ к большим объёмам текстов для исследований в области машинного перевода, оптического распознавания текста, или в других похожих целях, свяжитесь с нами. Для этих целей мы настоятельно рекомендуем использовать исключительно материалы в общественном достоянии.
- **Не удалять логотипы и другие атрибуты Google из файлов.** Изображения в каждом файле помечены логотипами Google для того, чтобы рассказать читателям о нашем проекте и помочь им найти дополнительные материалы. Не удаляйте их.
- **Соблюдать законы Вашей и других стран.** В конечном итоге, именно Вы несёте полную ответственность за Ваши действия – поэтому, пожалуйста, убедитесь, что Вы не нарушаете соответствующие законы Вашей или других стран. Имейте в виду, что даже если книга более не находится под защитой авторских прав в США, то это ещё совсем не значит, что её можно распространять в других странах. К сожалению, законодательство в сфере интеллектуальной собственности очень разнообразно, и не существует универсального способа определить, как разрешено использовать книгу в конкретной стране. Не рассчитывайте на то, что если книга появилась в поиске по книгам Google, то её можно использовать где и как угодно. Наказание за нарушение авторских прав может оказаться очень серьёзным.

О программе
Наша миссия – организовать информацию во всём мире и сделать её доступной и полезной для всех. Поиск по книгам Google помогает пользователям найти книги со всего света, а авторам и издателям – новых читателей. Чтобы произвести поиск по этой книге в полнотекстовом режиме, откройте страницу `http://books.google.com`.

Am. g. 34

d Co. Ltd.
r Wharf,
Essex.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ՆԵՐԲՈՂԵԱՆ

Ի ՍՈՒՐԲ ՔԱՌԱՍՈՒՆՍ

ԵՒ ՎԱՐՔ

Ս. ԻՇԽԱՆԱՑՆ ՍԱՀԱԿԱՑ

ԵՒ

ՀԱՄԱՋԱՍՊԱՅ

ՀՏԼ
110

ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

ՌՅԳ

Arm. 9. 34

Digitized by Google

Digitized by Google

ՍՈՓԵՐՔ

ՀԱՑԿԱԿԱՆՔ

ԺԲ.

Digitized by Google

Digitized by Google

ՍԻՍԻԱՆՈՍԻ

ՀԱՑՈՑ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ՆԵՐԲՈՂԵԱՆ

Ի ՍՈՒՐԲ ՔԱՌԱՍՈՒՆՍՆ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի Տպարանի Մխիթարեանց

ՌՃԳ—1854

Digitized by Google

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ՍԻՄԻԱՆՈՍԻ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ԽՕՍՔ ԱՍՏԱՑԵԱԼ ՑԱՄԵՆԱԺՈՂՈՎ

ՏՕՆԻ ՍՐԲՈՅ ՔԱՌԱՍՆԻՑՆ

Ի ԽՆԴՐՈՅ ԺՈՂՈՎՈՅՆ

Ի ՆՄԻՆ ՔԱՂԱՔԻՆ ՍԵԲԱՍՏԻԱՅԻ

ՑԵԿԵՂԵՑԻՈՋ ՍՐԲՈՅ ՔԱՌԱՍՆԻՑՆ

ԵՒ Ի ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՍՐԲՈՅ

ՔԱՌԱՍՆԻՑԴԱՅ ԺՈՂՈՎՈՅՆ

BODLEIAN
15 SEP 1970
LIBRARY

Digitized by Google

Զտեսն գթութիւնն Աստուծոյ և զմարդասիրութիւնն ածել միշտ զմտաւս հրաման ընկալաք յաստուածաշունչ գրոց, և զգոհացողականն հաստատեալ օրհնութիւնս։ Եւ յաւէտ պարտական գտանել առ սէր արարչական խնամոցն յամենայնի բարերարութեամբ գոհացող լինել զԱստուծոյ և զՀօրէ, և երբէք ոչ մոռանալ. յայժմուս զապագայիցն տեսութիւնս 'ի միտ առնուլ քրիստոսական հանձարով, և որ լիներ-լոցն է մեզ պայծառութիւն նորոգական կենացն. զոր ծածկեալ Քրիստոսիս առ Աստուած իմանամք հաւատովք. և նայեցողութիւն մեր հոգւոյ ակամբ յայտնիկ կացցէ վերամբարձեալ. զի յորժամ յայտնեսցի յուսալին մեր կեանքն Քրիստոս, յայնժամ և մեք ընդ

ծր.

Digitized by Google

նման երեւեցուք երկնաւոր փառ-
ուք, նորին պարգեւեալ մեզ զայ-
սոսիկ՝ 'ի մեզ զնորայն տեսանել
զփառս։ Եւ այսոքիկ ասացեալք
ոչ երկբայելի և ոչ յերկուանալի
այլ ստուգութեամբ և հաւատով
քանզի նման նման եմք լինելոց
վասն զի տեսանելոց եմք զնա որ
պէս և էն, ըստ Յովհաննու առա-
քելոյն խրատու։

Բայց այժմ, եղբարք, զմարմնոյ
նորա զառաջին գալստեանն զսի
և զողորմութիւն և զփրկութիւն
զշնորհն՝ որ 'ի մեզ պարգեւեցաւ
հաստատուն հաւատով 'ի հոգի
մեր ընկալեալ, արժանապէս զգ-
հացողականն փառաւորութիւն
փութացուք վերառաքել, համ-
կրօն խոստովանութեամբ զպատու-
շաթանց մերոց պատարագ օրհնու-
թեան յամենայն աւուրս յամենայ-
ժամ յարատեւակ հանգիստիւք, հ-
նապազորդ օրհնութեամբ, մաքրա-
զարդ և արդարախոհ Ճանապարհ
հորդութեամբ 'ի մարմնական կեն-
ցաղս. օրինակ մեզ ունելով զհ-

Digitized by Google

Հոյացեալն Աստուծոյ զսրբազան նահատակն, զառաքինի վարուք ճգնեալն և զյաղթող վկայն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որք հեռեւեցան խաչելոյն վասն մեր, բազում և պէսպէս չարչարանօք և տանջանօք կատարեալք հասին 'ի Քրիստոս յոյսն իւրոց հաւատացեալց, և եղեն բարեխօս ամենայն աշխարհի։ Հոսա կենաց եղեալ սիրելոց յաստուածգիտութիւն լուսաւորեցին, զՃենՃերազոհ 1 մահաշունչ կռապաշտութեան՝ հոգւոյն հողմով հալածեցին։ Եւ արդ նոցին բարեխօսութեամբ պահպանեալք յԱստուծոյ հասեալ ժամանեցաք 'ի հրաշալի և 'ի մեծապայծառ վայելուչ և գեղեցիկ, ցանկալի և փափագելի տօնս փառաւորեալ և մեծանուն վկայիցն Քրիստոսի սրբոց Քառասնիցն։ Զայսոսիկ տարւոյ կատարելով զտօնախմբութիւնս 'ի սոցայս հռչակելի և բազմահամբաւ սիրելիս գրագոչ և յոքնեսանեան 2 սրբազան և մեծապատիւ տօնս հասանել արժանաւորեցաք։

Վասն որոյ 'ի սկիզբն բանից մեր-
րոց և գովեսաի սրբոցն, փառաք ա-
մենատեսաւն կենարարին մերոյ և
գոհութիւն 'ի սոցայս յիշատակի.
որ զմեր նուաստութիւնս արժանա-
ւորեաց յայսպիսի հասանել հան-
գիսի սրբոցն լուսաւոր օր վկայու-
թեան 3, և ընդ հրեշտակս պարել
հոգեւոր երգովք, աստուածեան
լուսով արփիաւորեալ, մոգք արթ-
նացեալ, զհոգւոց մերոց մաքրել
զտեսարանս: Առողջ և յատակ հայ-
եցուածովք զսոցայս տեսցուք զնա-
հատակութիւնս. որպէս անդէն
իսկ աչքք առ նոսա լինելով յաս-
պարիսի առաջի դատաւորին և լսել
զհարցումն և զպատասխանին մին-
չեւ 'ի վախճան ճգանցն պատերազ-
մին և յաղթութեանն: Ամենայնի
տեսող լինիցիք հոգեւոր աչքք, և
մարտակից նոցունց չարչարանացն
վշտակցութեամբ. միաբանութեամբ
հաւատոյն ընդ նոսին գտանել
և աշխատել տարժանմամբ վաս-
տակոցն, որպէս զի և վարձուցն
հանդիպել յօրն Քրիստոսի:

Digitized by Google

Եւ արդ իմ զհարկ խնդրոյ ձեր ընկալեալ և զանարգամեծարու-թիւնդ 'ի վերս քան զարժանն իմ, խօսել 'ի ածի մեծափառ արքոյ քա-ռասանիցն, ոչ զիս արժանի վարկա-նելով նոցա արժանաւորս ինչ ա-սել բան, այլ վասն արժանաւորու-թեան խնդրողացդ և հնազանդու-թեան պատուիրանին յառաջ բե-րից զիմս տկարութեան խօսս լե-զուի: Զնոյն զձեր ազօթագ օգնա-կան ունելով իմումս անզօրութեան, և զնոսին վկայն պատուական բա-բեխօս առ Աստուած տուիչն պար-գևաց բանից բանաւորացս. զի և ինձ տացի բան 'ի բանալ բերանոյ իմոյ, խօսել զօգուտն հոգւոց 'ի յիշատակի փառաց արքոյն: Եւ այ-ստուհետեւ յիշմամբ անուանց նոցա ըստ իւրաքանչիւր անուան գրոյ ա-ռեալ ասացից, յառաջնումն սկսեալ մինչեւ ցվերջինն անուանց քառաս-նից արքոյն: Եւ դուք ունկնդրու-թեամբ լուարուք հոգւով հեզու-թեան, հաւատով ընկալեալ ըզ-ասելիսն բանից 'ի Քրիստոս:

Digitized by Google

Դառնութեամբ մաղձի չարեաք առլցեալ դժնդակն 'ի Թագաւորս Լէկիանէս, հակառակն եկեղեցւոյ Քրիստոսի և քրիստոնէից հալածանս յարուցանէր, խաղայր, խընդայր չարեացն խորհրդածուն, նորագոյն տանջանարանս գտանէր, տայր հրաման գատաւորաց ընթանալ ընդ աշխարհս իւրոյ տէրութեանն, զքրիստոնեայսն տանջել չարաչար հարուածովք։ Ո՛վ մոլորութեանն. հրապուրեալն 'ի դիւաց հաստատութիւն հզօր զայս համարէր իւրոյ թագաւորութեանն. ցանկայր արեամբ սրբոցն զերկիրն ընուլ. կատարեալ 4 չարեացն գտակ լինէր, և անուն առնոյր դից բարեպաշտ 5 լինել. զարդարէր զկուռս, զօրանայր չարեաք, խրոխտայր, գոռայր, գոչէր, ընդդէմ Քրիստոսի հակառակ խորհէր աւերմամբ եկեղեցւոյ։ Մեծամեծացն տայր պատուէր. Մի դադարէք սպանանել զքրիստոնեայսն զորս գտանէք. սիրելի իմ նա է, որ զհրամանս իմ կատարէ, և զհակառակս ատուա-

ծոցն մերոց խապտաւ կոտորէ. իսկ որ ընդդէմ հրամանաց մերոց լինի-ցի, բազում տանջանօք չարչարեսցի և կորիցէ։

Եկն ի հաս այնպիսի հրաման հրովարտակաց յամենայն գաւառս և 'ի քաղաքս. ծաւալեցաւ, տարածեցաւ, փութով հասաւ յամենայն տեղիս առ գատաւորս և իշխանս, և շինեցաւ պատերազմ մոլեկան 6 թագաւորին կոտորել զնոսա զոլորտն անխնայաբար։ Տեառնէք, եղբարք, զաղէտիցս տարտակուսանս առ քրիստոնեայս և զքրիստոսի ներողութիւնն։ Ընդ ուրեմն տանջանացն բազմանայր. և սէր նահատակացն բորբոքէր առ քրիստոս. խոցումն և խոշտանգումն արքացն խստանայր, և խաչին խորհուրդ հաւատով պայծառանայր։ Դիւաբնակն Լիկինէս ցնծայր 'ի կռոցն պաշտօն, և դեռք սարսէին 'ի նահատակացն հալածեալք։ Ի յայսմ ժամանակի քառասուն վըկայքս միահաւատ, քրիստոսակրօն, միագունդ զօրականք 'ի կապադովկիացւոց գաւառէն Գամրոց 'ի

միասին գասեալք, միաբան սիրով ընդ միմեանս յարմարեալք. բանիւք և գործովք 'ի Քրիստոս հաւատոցն միախորհք։ Արդ սոքա ըմբռնեալ լինէին 'ի նմին ժամանակի վասն Քրիստոսի հաւատոցն և խոստովանութեան յանծրէն դատաւորէն Սեբաստիոյ քաղաքին, որ զքննութիւն այնմ կողմանն հաւատացեալ ունէր։ Ժամ գտեալ յատենի կացուցանել զՃշմարիտն Ղ զայնոսիկ՝ հարց և փորձ առնէր վասն հաւատոց նոցա. բռնադատէր ապա զնոսա հաւանել և զոհել աստուածոցն։

Նոքա այնուհետեւ խոստովանէին զՔրիստոս միայն Ճշմարիտ Աստուած. համարձակութեամբ ասէին պատասխանի, ոչ զանգիտէին 'ի ցասմանէ, ոչ ցանկանային պատուոյ. արհամարհեալ լինէր մեծութիւն. տանջանք ոչ զարհուրեցուցին. խօսք ոգեքանաց ոչ պատրեցին, գառնութիւն դիմաց գատաւորին ոչ երկեցոյց. յոյս նոցա հաստատուն էր որպէս լեառն Սիոնի անսասանելի։ Ո՛վ պայծառ

Digitized by Google

տեսութեան արդարոց անձանց միաձայնութեան. քառասուն թըւով լեալ անձինք 8, 'ի մի բերան տային պատասխանի. Քրիստոնեայք եմք, Քրիստոսի ծառայք։ Բարբառ ամենեցուն մի լեալ, վասն զի յոյսն ամենեցուն մի միայն Քրիստոս. ըստ նմին և բարբառ նոցա միաբան եւլանէր. քաջալերէին զմիմեանս անշարժ կալ յիւրեանցն փրկիչ դաւանութեամբ։ Սիրելի է ինձ յայսմ վայրի հանդիսանալ անյապաւաբար զնոցայն յեղյեղուլ ըզբանիցն ասացուածս. իմաստասիրաբար 9 զնոցա սէրն որ առ Քրիստոս՝ տեսանել. 'ի մի միաբանութիւն հաւատոց գործովք յանդիման կացեալ Քրիստոսի, բիւրապատիկ բարութեանց եղեն մեզ առիթք, մաքրեալք զհոգւոց մերոց մթացուցիչ խորհուրդս համակամ իւրեանց ազօթիւք։

Կատեցին ապա զսուրսն և արկին 'ի բանդ թերեւս ահացուցեն 10 զնոսա, այլ նոքա անդրդուեալ յոյսով յօգնականութիւն զԱ-

տուած կարդային, աղօթս ձիգս և յերկարս մատուցանելով. զի ասցէ նոցա յաղթել 11 չարին խորհրդոց, և ցանկային մեռանել վասն հաւատոցն Քրիստոսի խոստովանութեամբ՝ յաւտոյն կենաց ակն ունելով։ Իբր նոքա յայն մաղթանս յորդորագոյնք էին հառաջմամբ սրտից, երեւեալ նոցա փրկիչն քաջալերեաց հաստատուն կալ։ Որոց ասեսեալ զտէր միաբան սիրով յօժարագոյնք ըղձանային վկայական առնուլ անուն և թողուլ յիշատակ քաջութեան. բերկրալի ձայնիւ սաղմոսէին, երգ հոգեւոր հօր 'ի բարձունս առաքելով։ Իսկ զատեալ անձանց զօրութեանց զտէրունական երեւումն, եւս առաւել հաստատագոյն յուսով յայտնապէս խոսէին զիւրեանց քաջութիւնն 'ի մարտս պատերազմի առաջի մարմնաւոր և մահկանացու թագաւորաց առանց բաժանման մնալ և յայնմ հանգիստ։ Բաբունաբար յառաջ բերեալ զբանս վարդապետէին միմեանց. որպէս յայնս, առեն, յաղ-

Digitized by Google

թեցաք և երեւելի գառաք, սապէս և յայսմ յաղթեսցուք և առցուք գովութիւնս յանմահ թագաւորէն մերմէ. շահեսցուք ապա և զաղթայ-ութիւնն, միաբան մարտիցուք և ըստ օրինի, զի պսակեսցուք։

Իբրեւ անցանէին աւուրք ինչ 'ի վերայ, միւսանգամ առեան զնէր գառաւորն. յաւելոյր և ժողովատ-տողացն. քանզի անդ հասանէր և դուքն։ Սուրբքն ածան առաջի անտրտում և զուարթ երեսաք իբր 'ի մեծ ուրախութիւն. խորհուրդք նոցա լի ազօթիւք և արտիւք յերկինս։ Ղամբար վառեալ զհաւատացն Ճը-ղրադ 'ի ձեռս 12 իւրեանց ունելով, զի լոյս տայցեն տեսողացն հոգւով զնոցա Ճգանցն տեսակ։ Այսու գլխովք կացեալ յառնին, 'ի հարցա-նելն զնոսա զնոյն ասային պատաս-խանի զոր յառաջնում նուագին, զՔրիստոս խոստովանել և ոչ ուրա-նալ զնա քնաւ։ Ուստի և յանգի-մանեցին ատտուածիմաստ քանիւք զանոսի նոցա ոգաշատմունս գեւս անուանելով և կուռս, և զնոսին գի-

Digitized by Google

սապաշտաս և մոլորեալս, նաեւ խոս-
սարեալս, և առանց լուսոյ, մառախ-
լապատաս և միգազգեաց, անաստ-
ուածս և մոլեգնեալս, և բնաւ իսկ
անիմաստ մոլորութեամբ բարգաս-
ջեալս։ Սրբոցն զայս ինչ համարձակ
խօսեցեալ, սատա սպառնալեացն
շարժեցաւ, այնուհետեւ հրամայե-
ցաւ սպասաւոր զօրացն ամպարշտ-
ուց հարկանել քարիւ զբերանս
նոցա և խորտակել։ Իբրեւ սկսան
քարաձիգ լինել 'ի վկայսն, զմի-
մեանս քարկոծէին։ Ո՛վ զարմանա-
լեացն. զնոսա կարծելով 13 խորտ-
ակել՝ ինքեանք ընդունէին զհա-
րուածսն։ Այսպէս հրաշագործ-
եալ Աստուծոյ, զի անդէն 'ի ծոցս
իւրեանց ընկալցին զհատուցումն
եւ զմն չարեացն եւ զմնպատիկ։ Ո-
րով զչարեալ և գուքսն ցասմամբ,
առեալ վէմ կամեցեալ հարկանել
զաւրդսն, յերեսս գատաւորին գի-
պէր և Ջարդէր զանամոթեալն լը-
բութեամբ 'ի պաշտօն գիւացն։
Հիւթիւ հոգւոյն այսոքիկ գործ-
իւք, զի յամօթ լեցին որ չարիս

Digitized by Google

նիւթէին օթեւանացն հոգւոյն սրբ-
բոյ. որպէս հուրն Բաբելոնի երկից
մանկանցն ցօզաւդին լինէր. իսկ ըզ-
քաղդէացիսն այրէր և բորբոքէր,
այսպէս և այժմ գործեցաւ։ Յորս
ձգէին քարինս՝ նոքա անվնասք, և
քարաձիգքն 14 քարաւէժ լեալ.
իսկ գունդն սրբազան լի խնդութ-
թեամբ և զուարճութեամբ։ Վերս
առաքէին այնուհետեւ զգնհուա-
թիւն և ասէին. թշնամիք մեր ակա-
ռացան և անկան, այլ մեք յարեաք
և ուղղութեամբ ապրեցաք։ Արդա-
ւրեւ կատարեցաւ երգն Դաւթի.
Սուրք նոցա մտցեն 'ի սիրտս նոցա
և աղեղունք նոցա փշրեցան։ Այլ
սրբոց աղօթքն վերամբարձեալ լա-
ստով 'ի յերկնուստ առաքեալ լի-
նէին, և ճնացին հաստատուն 'ի հա-
ւատս։

Արդ իբրեւ այս այսպէս լինէր,
գտրձեալ արկին զնոսա 'ի բանդ, 'ի
բանդին մտրմնով արդելեալք և
հաւատքն անարգել և անխափան
լինէր 'ի հոգւոջ նոցունց. քանզի
առաւել եւս խնդութեամբ ապր-

Digitized by Google

թէին և անվեհեր զմիմեանս արիաբար քաջալերէին։ Ղուզեալ զնարհուրդս մոտաց իւրեանց անխոնարհելի, 'ի վերս ամբարձեալ յերկինս առ Աստուած հայեցողութեամբ։ 15 Ջոյն կենաց փափագելով Յանային Ջերմեռանդն սիրով ընդ Քրիստոսի լինել. և թեթեւ թուէր յաչս նոցա առժամանակեայ նեղութիւն մարմնոյ տանջանաց։ Եւ իբրեւ նոքա զայն ցանկային և խնդրէին, դարձեալ յայտնապէս երեւէր նոցա տէր Յիսուս և ասէր. Ամենայն որ հաւատայ յիս, թէպէտ և մեռանի՝ կեցցէ. քաջալերեցարուք, և մի երկնչիք, ես ընդ ձեզ եմ. չարչարանքդ առժամանակեայ են, այլ հաստուցումն վարձուցն զոր ես տայց՝ յաւիտենական։ Սակաւ մի, ասէ, համբերեցէք և ընկալջիք զանթառամ փառաց պսակն. բազմանկանք պատրաստեալ են ձեզ 'ի տան Հօր իմոյ 'ի սկզբանէ աւուրց աշխարհի. 'ի յերկրի նահատակիք և 'ի յերկինս պատկիցիք. մեծամեծս ընդ փոքուս վարձատրեցից ձեզ, ով սիրելիք իմ։

Digitized by Google

Եւ ապա երջանիկն գաս ծանու-
ցեալ զհաւատոցն պայման, շնոր-
հալից ցնծութեամբ զաւետեացն ա-
ռեալ հրաւէր 'ի տէր աւետեացն
տային զյոյսն։ Երկին զբանդն էր
տեսանել. հրեշտակս մարմնաւորս
զարգելեալ սուրբս 'ի բանդին.
փառք 'ի բարձունս էր բարբառ հա-
սարակաց բանաւոր ուսրբ գնդին։
Իսեալ ընդ միմեանս հոգէզարդ
միութեամբ հոգւովքեռաց 16 հա-
ւատոցն հետեւմամբ, անխախտաս
մնալ հայցէին յԱստուծոյ յոր կո-
չեցանն կոչումն վկայական հանդի-
սին. եռահրաշ զինու վառեալ յու-
սով սիրով և հաւատով, կենաց և մա-
հու կենարարին ընծայեալ բոլո-
րապտուղ պատարագ։ Ցեսցուք աս-
տանօր զաստուածազան խոստովա-
նութիւնն արդարախոհ մտաց և նման
ենեսցուք այսպիսեաց վարդապե-
տացս. տացուք և մեք զկեանս մեր
Աստուծոյ. գոհասցուք և յետ մա-
հու. մի տրտմեալ յուսահատես-
ցուք՝ որովք առաք օրինակ զկատա-
րելոցն։ Պայծառապէս 'ի մեծ ա-

տենին հրապարակատեսս տանջանան
իմացեալ 'ի միտ առցուք ընդ հա-
ւատոցն և գործս ցուցանել որպէս
զնոսա, զորս երանեմք այսօր և բա-
րեբանեմք նոքօք զՔրիստոս Ա-
տուած մեր: Եւ ածեմք յաղերս
զնոցա ճգնութիւնն, խնդրելով
զհաշտութիւն բնաւ աշխարհի, ո-
րով ուսցուք զմիաւորութիւն հա-
ւատոց, գործոց և վարձուց 17 հա-
տուցման:

Հետեւեսցուք դարձեալ անդրէն
ընթացուք յոճ կարգի պատմու-
թեանն: Եւ ապա երրորդ անգամ
կացեալ յատենի վկայքն Քրիստո-
սի, ոչ ինչ լսելոյ արժանի առնէին
զբանս բռնաւորին, այլ միայն զիւ-
րեանցն ճշմարտութիւն միշտ նոյ-
նապէս խոստովանէին. Զ Քրիստոս
ոչ ուրանամք, ասէին. որ ինչ ձերդ
է կամք և հրամայեալն ձեզ 'ի թա-
գաւորէն, կատարեցէք վաղվաղա-
կի. քանզի ոչ ինչ կարէ մեկնել
զմեզ 'ի սիրոյն Քրիստոսի, ոչ սպառ-
նալիք ձեր և ոչ պատիւ, ոչ տան-
ջանք և ոչ չարչարանք, ոչ հուր և

ոչ սուր, ոչ կեանքս անցաւոր և ոչ մահ, քանզի յարութեան հաւատամք։ Դուք զմեզ ոչ կարէք յաղթահարել, զի խորհրդակից ձեր սատանայ է և զօրացուցիչ մեր Քրիստոս։ Իսկ դատաւորն յամօթ լեալ, միանգամայն և մրմռեալ գազանաբար՝ խորհուրդ 'ի մէջ առեալ մեծաջան լինէր։ Քննէր զսանջանաբանս, բազմահնար մեքենայս կազմել փոյթ 'ի մէջ առնոյր, զբարձակիցսն հարցանէր. Որոնք սպանմամբ էարամեռ արասցուք զայսպիսի անդարձ դատապարտելոց անձինս։ Ո՛վ անմտութեանն, մանաւանդ ո՛վ էարին մոլորութեանն. արբեալ էին մինար մոլորութեամբ, շռայլեալ էին աւելատատացութեամբն, 'ի կռամոլորութիւն 18 ջար հոգւով էին առլցեալ. գիւաց խորհրդածէին. որովք կորուսանէին զիւրեանց անձանցն զգիւտ. խաւարեալք կուրութեամբ մտաց շօշափէին զատանայ։ Սիրաք իւրեանց լի ջարեացն դանձիւք, հանէին զարդիւնացեալն 'ի խորուրդ պտուղ ջարութեան։

Նկատէր ապա յետ բազում անօ-
թոց տանջանացն և գտանէր զդրժն-
դակն 'ի մահարարս։ Գիշեր մի ապարշ
և ցուրտ դառնաշունչ օդով սասա-
կատատոյց, որ յոլովագոյն 19 և նոր
եհաս այնմ աւուր. 'ի նմին աւուր
ընդ երեկս 'ի մուտս գիշերոյն կա-
պեալ զամենեսեան 'ի միասին մերկս
զսուրբսն, արկանէր 'ի լիճ մի ծո-
վու մերձ 'ի քաղաքն։ Ասասանօր
ճմլի սիրտ իմ և աչք իմ լի արտա-
սուօք լինի, նա և լեզուս տկարանայ
առ 'ի պատմել զայնպիսի աղէտս
տանջանաց սրբոցն Աստուծոյ. սոա-
կամ ամենայն անգամաքս և այլայլի
միտք իմ յասել զգառն չարչարա-
նաց լանան։ Արեգակն զսուրբն-
ջեան ընթացքն կատարէր. գիշերն
խաւարտարեր և օրակուլ սիրտ
ծածկէր զաշխարհս. սասականայր
գառնութիւն օդոյն առ հասարակ
'ի միասին ժողովէր գժնիկն։ Խակ
պարէր այնուհետեւ ջուրքն. սառ-
նամանիքն շուրջ պատեալ զերանե-
լեօքն մածնոյր ընդ մարմինսն, պան-
գէր պարպատէր ճարճատու� 20

ոսկերացն առնէր, արիւնն հոսէր
վասակաբար իբրեւ զյորդահոս աղ-
բերբ. Ներկէր ապա ջուրքն զանան-
վերն գոյն 21 կարմիր, հիւսիսային
ցողմն հնչէր եղեմնարկու 22 և
փոթորաբերբ 23. Հեղոյր 'ի վերայ
երկիր մարմնոցն։ Պատառէին մար-
մինքն, ոչ էր արտաքուստ, և ներ-
սուստ թիւնն նուազէր 'ի ներքուստ,
անառանելի էր ամենայն իրօք, ողոր-
մելի էր և տեսութիւնն, սարսափելի
էր և տանջանք։ Քաջ նահատակքն
զմիմեանս յորդորէին, ձայն զուարթ
իւրերաց ձայնէին. Զինդ կացցուք,
եղբարք, մի վհատեսցուք, մի երկի-
ցուք, մի զխորհուրդս խոտորեսց-
ցուք, միաբան մարտիցուք. մի դատ-
նուութիւն տանջանացս զարհուրե-
ցուսցէ, մի 'ոչ ոչ էլ մարմնոց մեղկա-
ցուսցէ զհոգիս մեր, 'ի յոգնութիւն
Աստուած կարդասցուք, ոչ թող-
զու զմեզ. փոխանակեսցուք զա-
միւնս ընդ արեանն Քրիստոսի. տա-
ցուք զմեզ փոխարէնս մահու նորա.
զոր կիրքի մարմնոյս մեր պատա-
ճառ՝ հրով հոգւոյն վառեալ. սէրն

մեր առ Քրիստոս Յիսուս միանացի, որոնք հանցի մարմինքս, հոգցի արիւնս. միայն հաւատն մեր կացցէ անշարժելի յուսոյն։ Որպէս էաքն միաբան 'ի կեանս, և 'ի մեռանելս մի որոշեացուք 24. կացցուք միաբան 'ի սանջանս, զի զպատկն առցուք. մի յաղթեացէ սատանայ քառանիցս՝ որ մարանչի ընդ մեզ իւրովք խորհրդակցաքք. այլ մեք յաղթեացուք նմա և փախստականն արարացուք առմօթալի։ Արքոցն այս էր խրատս առ միմեանս և ալօթք առ Աստուած, և տանջանքն այն տագնապելի և տարակուսանք, և ցաւք անլամբերելի. այլ նոքա անսասանելիք և անխռովելիք 25 մնային։ Ամենայն ուր առեք տագնապ, հոգմն դառնաշունչ և ջուրքն սառամանիք 26. և նոքա 'ի մերկութեան։ Իսկ արքոցն ոչ անարտախզելի 27 առ յուսալին իւրեանց։

Եւ իբրեւ այնպիսի ցրտութիւն առաջին պահ գիշերոյն խստութեամբ զօրանայր, մին 'ի նոցանէ որում անուն կոչեցին 28 թշուա-

ուսկան և տապաշնորհ, արտասքս եղա-
նէր 'ի տուրբ գնդէն, սա չծուծել
ներզուլթեան տառամանեաց անկա-
նէր 'ի բաղանիան զոր չարահնարքն
էին պատրաստեալ վասն այնպիսի
պատրանաց. և աւաժամայն լու-
ծեալ հալեցաւ մահուամբ: Վիրա-
ւորեցաւ մարմնով և չարդարա-
ցաւ հոգւով. կորեաւ մարմնով
և ոչ գտաւ հոգւով. չարչարեցաւ
և ոչ պատուեցաւ 29: Այսպիսի
է անծուծիցն հանդէս. այսպէս և
ծուլիցն վիճակ. աւանդ բախտին.
արտասուելի է և տրտոյս կորուստ,
և վշտակցելի յողբս և յաշխատ 30:
Ամա բաւական է պարտաւանաց
բան իւր կորուստն. այլ 'ի մէնջ
արտասուք և տապաշտաւ և ոչ ծաղր
զգլորմամբն: Ո՛վ վշտացս, ո՞վ անտա-
ներելի տապոյս. անդ գոլ մտաքս զիս
տեսանեմ և զվախճան եղիցն նկա-
տեմ, և նայիմ զտրտամուլթիւն լու-
սազարդ արքազանիցն ոգորմելի զինի
հայեցեալք և ասեմ 'ի միտս դար-
ձեալ արտասուալից աչքք յանակնց
լեալ վշտաք վարատեալ ոչխարին, ոչ

Digitized by Google

բային լայնահառաջ բառաչմամբ 31.
ոչ այնքան ցաւագին էր սառամա-
նեացն խստութիւն, որչափ պակաս-
սումն եղբօրն 'ի թուոյն: Ի վերջ
յերկինս զաչս համբարձեալ ար-
տասուահոս պաղատանօք ձայն աշ-
խարհանաց առ բարձրեալն 'ի բարձ-
ունս առաքէին ալեբաալի մեղմա-
նօք. զտարածումն ձեռաց առ
Քրիստոս վերաբերեալ զօգնութիւն
խնդրէին՝ մի քայքայել 'ի միմեանց,
և մի պակասել խորհրդական իւ-
րեանց 'ի թուոյն, այլ մնալ քառա-
սուն. ընդ Քրիստոսի լինել և պատ-
կել հաւատոյ միութեամբ: Կեցո
տէր, ասէին, զծառայքս քո. և մի
'ի գեհոս բարկացիս մեզ, և մի արար-
մատութիւն քո 'ի վերայ ծովու. մի
կորուսաներ զմեզ և մի թողուր,
տէր, յիշեա զխոստումն քո և նայեա
'ի տառապանս մեր. ողորմութիւն
քո հովանի մեզ եղիցի, և տանջա-
նարանս մեր օրհնեացէ զքեզ: Ա-
պրեցո զմեզ, տէր, զի կարդացցուք
զանուն քո զոր օրհնեն ամենայն ա-
րարածք երկուքեանքք և աներկուքեանքք:

Digitized by Google

Սիրեցաք զքեզ, տէր, 'ի բոլոր սրտէ, և զանձինս մեր ընծայեցաք քեզ պատարագ, որ օրհնեալդ ես 'ի քո ստեղծուածոց, և քո հրամանաւ ամենայն ինչ կարգեալ կայ 32, և քեզ հնազանդին բնաւ գործք քո։ Եւ այսպէս 33 բնաւ օրհնութեամբ ընդ բոլոր գործս Աստուծոյ անցանէին յիշմամբ խորոց անդնդոց և հողմոց, կարկտի, ձեան և սառին և ցրտոյ և մրրկի որք առնեն զբան նորա և կատարեն զհրամանս նորա։

Եւ զառաջին նախահարցն յիշէին զաքանչելիսն զգործսն լուսափայլ խնամոցն որ առ նոսա կատարեցաւ. օգնականութիւնն Աստուծոյ որ առ Յակովբն փրկեալ յԵսաւայ, և զՅովսէփ ապրեցուցեալ ընդ նմա վաճառելով, և զՄովսէսին լսել սրտապագուչ աղօթից, և առնել նշանս և արուեստս և տալ շնորհս, մինչ զի ծովահեղձիկ 34 առնել զփարաւոնն։ Ի նոյնպէս՝ որ զայս հրաշագործեցեր, յուսացաք. ապրեցո զմեզ, զի մի ընկղմեսցէ զմեզ պատոյտս ջուրց.

Digitized by Google

օգնեա մեզ, Աստուած փրկիչ մեր, զի աղքատացաք յոյժ։ Վասն փառաց անուան քո նայեա 'ի մեզ, զի շուրջ պատեցին զմեզ ստուերք մահու. թեթեւացո, տէր, զծանրութիւն օգոյս։ Առ քեզ, տէր, կարդացաք. լուր մեզ, զի ծանիցեն ամենայն ազգք երկրի զփրկութիւն Աստուծոյդ մերոյ, և տացուք մեք փառս անուանդ քո, զի 'ի քեզ ապաւինեցաք, տէր Աստուած մեր, կեցո զանձինս մեր։ Ողբա զայս ասելով 'ի մէջ այնպիսի վտանգիցն՝ ահա յանկարծակի զարմանք աքսանէլի և տեսիլ սոսկալի. 'ի նմին ժամու գիշերոյն ծագեաց շուրջ զնոքօք արեւ, ծագեաց և ծաւալեցաւ. ցրտութիւնն գառնայր 35 'ի ջերմութիւն, և ձմեռն յամառն վազվազակի փոխիւր. հալեցաւ լուծաւ ալաղն, և եղեւ ջուրն ջուր բարիոք և ջերմ։ Ոչ այնուհետեւ տագնապ և ոչ սառնախառն օդ, ոչ հողմ դըժընդակագոյն և ոչ սիք գժուարադէպ, այլ ամառն. ոչ արեգակնատագ՝ այլ քրիստոսեան էջք և լոյս

Digitized by Google

գերագոյն։ Սերովբէից թագաւորն ինքեաւ 'ի վերուստ տեսանիւր սրբոցն. զաչս 'ի վեր համբարձեալ ձեռամբ մատնացոյց լինէին, յորդորեալք մի զմի 'ի վեր հայէին. Փրկիչն տէր Յիսուս ահա ծագեաց առ մեզ, տեսցուք և զուարճացուք, ցնծացուք և բերկրեսցուք. ահա ոչ եւս 'ի ձեռաց եթող զմեզ, այլ եհաս մեզ յօգնականութիւն որպէս յուսացաք։ Լոյս աննման է լուսոյ արեգական. ժամս ոչ է արեւու. արեգակն է Քրիստոս յոյսն մեր որ երեւիս. արդարեւ ծագեաց արեգակն անմոռանելի և լոյսն անձառելի։

Երգ իբրեւ այսոքիկ հրաշալիսն փայլմամբ արտափայլեալ 36 լինէին 'ի սրբոցն, և գոհութիւն տային Քրիստոսի արթուն և զուարթուն խորհրդով։ Իսկ պահապանքն 'ի քուն կային անպատրաստք. քուն թանձրութեան և հակառակ փրկութեան իւրեանց նիրհեալք. վասն այնորիկ և անտես ոքանչելեացն լինէին, և խաւարեալք առ լոյսն։

Բայց մի ոմն որ արքունն կայր արժանանայր լսել զաղօթսն, և տեսանէր զնոսա ուրախ լեալ 'ի յերկնս Աստուծոյ։ Ի քնին 37 մտանէր, ըստ մտաւ ածէր զմահ անկեալոյն 'ի բաղանիսն և զարմանայր ընդ նոցա կեալն, յայսոսիկ և լուսոյն որ շուրջ զարքունիսն՝ տեսութեան արժանաւորիւր 'ի բացուստ։ Ուստի և պատկիս ինչեալս 'ի վերուստ երևուն և ինն զարմանագործ 38 տեսութեամբ 'ի միտ առնոյր զպակասեալն 'ի թուոյ չհամարեալն 'ի թիւ քառասնից, որով և պահն պակասեալ գտանէր։ Սիրտ նոր ստացեալ՝ արքոյն նախանձաւոր գտանէր. զոլս ընդ իւր էին զարթուցեալ զնոսա, մերկանայր զգեստն, ընկենոյր և զնին զմարդն, 'ի ներքս վազէր 'ի լեռն ինդալով 'ի դասս արքոյն։ Արքայն սիրով զանուն առնոյր, զքրիստոնեայ եմն ազաղակէր. տէր Աստուած, 'ի քեզ հաւատամ յոր ոգքայս հաւատան, ընկալ և զիս, համարեա 'ի թիւ արքոյս, զի և ես գտայց 'ի սոսա։ Մեծ խնդութիւն

է ինձ այսուհետեւ, զի թիւս խորհրդական լցաւ և սատանայ պարտեցաւ. այլ ոչ եւս կարծիս ունիմ պակաս գտանել առանց լիութեան, այլ լի և անթերի։ Արդ տացից և ես վայելչականս և գոհացայց ընդ արքոցն. Ով է Աստուած մեծ և հզօր իբրեւ զԱստուած մեր՝ որ առնէ սքանչելիս, և կամ ո՞վ է Աստուած բացց յԱստուծոյ մերմէ՝ որ արարս զայս ամենայն։ Բախացայց յոյժ ուրախութիւն մեծ, զի թիւ քաւանեկին լցեալ եղեւ և խնդութեամբ լցոյց զտրտմեալսն, զի այլ ոչ եւս ոք պատրի արտաքս ելեալ'ի բազմնիսն։ Ապա յետ այսպիսի պայծառութեան առաւօտ լինէր. և բանաւորքն անդր հաստանէին, ըստ քանդ.ապանն 39 ընդ նոսա տեսանէին և զարմանային. հարցանէին ապա և զայլսն՝ Գիտէք վասն որոյ պատճառի զայն արարս. և կամ զի՞նչ տեսեալ իշխեաց յայն մեծարանս։ Ասացին նոքա զատոյգն. Զարթոյց զմեզ, ասեն, 'ի քնոյ և տեսաք լոյս զնոքաքք շուրջ որպէս

Digitized by Google

զարեւ. զա յանկարծակի վազեաց
'ի ներքս աղաղակելով քրիստոնեայ
եմ։ Զայս լուեալ զայրանային, և
տուեալ հրաման քարշել 'ի լճեզն
և բրոջք ջարդել զբարձս նոցա մին-
չեւ իսպառ։ Ո՛վ անագորոն մտացն.
ոչ ուսեալք 'ի բարիս նախանձել,
այլ 'ի չարիս յորդանախանձք 40։
Խորտակեցան ամենեքեան և ան-
խորտակելի մնաց հաւատոյ նոցա
աներեւոյթ անձինք։

Սքանչելի է յայսմ վայրի ապատ-
մուելիւնս. մայր միոյ ուրուսն 'ի սրբ-
բոցն անմեկնելի առ նոսա մնայր,
քանզի մանկագոյն էր և գեռաբոզ-
բոջ հասակաւ որդի նորա։ Քթթել
ական իւր չտայր թոյլ, այլ ցանկ
առ նա պշուցեալ հայէր. և ձգեալ
առ նա զձեռն՝ ասէր խանգա-
կաթ 41 ձայնիւ և մայրապորով բա-
նիւք, Քաղցրիկ որդեակ ասելով,
և քաջալերս տալով. սակաւիկ մի
համբերեա, ասէ, զի կատարեալ
լիցիս. և մի երկնչիս, Քրիստոս
հաստատ է յոգնել։ Ո՛վ մայր քաջա-
հաւատ, ո՛վ զարմանք 'ի վերս քան

Digitized by Google

զքնութիւն կանացի տկարութեան, Դա եւս առաւել։ Այսպիսի վայել է անուանդ հաւատացեալոյ մեր, այսպիսի զարգացումն, սոյնպէս և հաւատք, այսպէս և յուսագրութիւն, ըստ այսմ և քաջալերութիւն առորդիս։ Նա զայսպիսիս ցուցեալ մայրութիւն որդւոյն իւրոյ և քաջալերութիւն. և ամենայն մարդ զնոյն ուսուցեալ հաւատարմութիւն 42, որով գովելի լինէր։ Թողից զսորա գովեստից քան, թէպէտ և բազումս իցէ արժանաւոր. Նա և քան զմեր խմացուածս գեր 'ի վերոյ գտանի, Թուի թէ և այլ եւս բազմաց ոչք նայիցին յայս։ Իսկ սուրբ վկայքն խորտակեալք ջալոտիւք՝ խնդութեամբ աւանդեցին զհոգիս իւրեանց 'ի ձեռս հրեշտակաց, ապրեալք յորոգայթէ որսակաց աղթիւք զամէնն առելով։ Որպէս լոյս լուսաւոր ամպոք յերկինս ամբարձեալք 'ի հոգիս արդարոց կատարելոց գրելոցն յերկինս. կամ 'ի ձեռս Աստուծոյ ըստ խմաստութեանն որ յառաքեան պատմի։ Սոյն-

պէս է իմանալ և այժմ. քանզի վայել է իսկ հաստատելն արդարոցն հոգւոց յայն յոր յուսացան մինչ 'ի միւսանգամ միաւորութիւն հոգւոց ընդ իւրաքանչիւր մարմնոց: Սայլս ապա հրամայեցաւ ածել և բառնալ զմարմինս նոցա և տանել 'ի տեղի այրման. զի զայս ուստոյց նոցա ստատանայ, կամելով անյայտ առնել զյիշատակս նոցա յերկրէ: Իսկ զպատանին Մեղիտոն թողին անդրէն՝ յուսալով զապրուստս նորա, զի դեռ եւս կենդանի էր: Այլ մայրն տեսեալ մնացեալ միայն և բարձանեալ յընկերակցացն, սիրտ առն ընկալեալ և զօրութիւն, զարկարութիւն մուսացեալ, 'ի յուս բարձեալ զմանուկն, խնդութեամբ ընթանայր. մայր մարտիրոսի ցանկայր լինել, և արդ հաստատէր խնդրոյն: Ի Ճանապարհին լուծանէր հոգին 'ի մարմնոյն և մտանէր առ Աստուած: Ապա մերն զսուրբ մարմինն տարեալ զկնի սայլին 'ի բանակն մաքուր ընկենոյր անյայտապէս փութով: Ներհեռայն 43 հուրն

Digitized by Google

բորբոքէր, մաքրմինք սրբոցն ողջակէզք կատարեալք 'ի հաճոյսն Աստուծոյ, ջրով և հրով մաքրագործեալք, և ամենայն փորձութեամբ փորձեալք, իբրեւ զարծաթ սրբեալք և զտեալ, եւթնապատիկ չարչարանօքն պարզեալ 'ի հոգոյ. որպէս 'ի դէպ նոցա եկեալ մարգարէին երդ, որ առ բազմապատիկ քննութիւնն ասէ, որգունակ զի ասցա է ասել. Փորձեցեր զմեզ, Աստուած և քննեցեր որպէս արծաթ զի քննի. և յաջորդօքն եւս պարծել. Անցաք մեք ընդ հուր և ընդ ջուր. և դարձեալ ջուր՝ որպէս եղեւ իսկ և տեսաք։ Այսպիսեօք եւս քան զայս ընկալեալ հանդէս և վճիռ։

Սոցին այսոցիկ եղեւլոց ապա խորհուրդ առնէին եպիսկոպոսքն 44 այն ամենարշաւացն դասք և չարեացն խորհրդածողքն զանկորուստն գանձ պատուական ոսկերացն այրեւլոց կորուսանել ջրով ջանային, որ քան իբրեանցն կարողութիւն յոյժ խորհրդածեալ. զե-

Digitized by Google

ւորեալ 'ի գեան մեծ արկանէին ըզ-
բովանդակին , ոչ ինչ թողեալ արա-
տաքոյ ։ Խորհրդաբար ժողովեալ
զի մի մնասցէ մասն առ քրիստոս-
նեայսն՝ որովք առաքինասցին .
զայսոսիկ ունայնախորհուրդք 45 ։
Եւ այսպէս կամեցեալ ծածկել զա-
ղիական քաջ զօրականսն , ինքեանք
պատրաստեցեալ և յամօթ լեալ գոր-
ծակցաւն իւրեանց սատանայիւ՝ որ
զայսպիսիս մոլէր ընդդէմ արքացն ։
Իմ մեծ կարծելով զայս նոցա իւ-
րեանց անզգուշութեանն՝ յաղթու-
թիւն թագաւորական համարելով
զծածկել նշխարացն , 'ի Ջուրս գե-
տոյն արկանէին ։ Ոչք իբրեւ արկան
անդ՝ ժողովեցան 'ի միասին , բնաւ
ոչ կորուսեալ և ոչ մի , այլ 'ի միա-
սին գտեալք , Աստուծոյ զայս այս-
պէս հրաշագործեալ որպէս և կա-
ղող է . նա և լուսաւորագոյն քան
զփայլումն աստեղաց Ճառագայ-
թեալ 'ի Ջուրսն . և գաւառնութիւն
միութեանն նոցա անքաժանելի մնայր
և յետ մահուան ։

Տեսիլ երեւեցուցեալ եպիսկո-

պոսի քաղաքին յետ երկից աւուրց, և ցուցեալ յայտնագոյն նշանիւ զառեղին, յորում կային հաւատքեալ արքիեպիսկոպոսք ոսկերքն. 'ի գիշերի երկեալ հրամանն տային առնուլ յուղխից գետոյն՝ և տանել հանդուցանել 'ի հօրն գանձարան զանապական շնորհն զբժիշկին ախտաժեռաց։ Որոյ առեալ սրբազան տեսուչն Պետրոս զուխտ քահանայութեան վիճակի, երկեւոյթս բազմաւ 'ի տեղին հաստատէր հանդիպէր մեծի փափագմանն լուսոյ։ Սրբապէս ժողովեալ եղեալ 'ի միասին առանց պակասման գոտանէր 'ի ճաճանչ նշողից, իւրաքանչիւր տեսողացն ասատեղապէս երեւեալ լուսաւոր զջուրն առնէին. մի առ մի եղեալ անդրակոնելի սիրով, ամենն մի քառասունք անուանիեալ, տարեալ խնդութեամբ յօթեվանս արքայարոց 'ի տունս աղօթից 'ի տաճար տէրունի հանդուցեալ։ Երգ օրհնութեան և ոտն խնդութեան կատարեալ խնկաւէտ սաղմոսիւք և հոգեշնորհ օրինաք, աւետեաց յի-

շատակ և եկեղեցւոյ փառաց լրումն։ Լուսափայլ շնորհօքն զնոյնն կարգեալ յաստուածային ազգաց, օրէն և ասն տարեկան հրամանաւորեալ զայրաբ աւուր հանդիսարհական խոսմքս։

Իսկ արդ և մեք վերջացեալք ժամանակաւ, որ արժանաւորեցաք առնախմբել և ուրախութեամբ հոգեւորականաւ զուարճանալ՝ ի յիշատակի սրբոց քառասնից, տեսաք ըզպատմութիւն սոցա հանգիսին որչափ բաւական եղեւ մեր տկարութիւնս, և կարճաւոտիւք ասացան՝ ի ձեր լսելիս ոչքան և պատմեցաւ. ոչ ըստ նոցունց արժանաւորութեան, և ոչ ըստ ձերում փափագման և խնդրոյ, այլ ըստ իմ մտացս տակաւաստեսութեանս և փոքրանձնութեան յիմաստս։ Սիրելիք, արդ տեսցուք և զանուանց նոցա թիւքսառասուն են թուով, ոչ պակաս և ոչ յաւելեալ, զի թէպէտ և պակասեցաւ, դարձեալ Աստուծոյ տեսչութեամբն լցաւ։ Սոյն այր քառասուն թիւս բազում խորհուրդս ցուցանէ մեզ յինքն բարդեալ։ Նախ

Digitized by Google

քառասնեակ աւուրքք թուով կեն-
դանանալ յորովայնի իմանալն է
զմարդն և հոգեւորիլ։ Եւ զայս
է ուսանել 'ի սուրբ հարցն աւան-
դութենէ. որ և սոքա մեզ կեն-
դանացուցիչք գտան 'ի ձեռն իւ-
րեանց լուսաւորութեան և բա-
րեխնամութեան։ Վերացուք ապա
և յայլ խորհուրդ քառասնեակ
թուոյ. քառասուն պտուղքք ջրհե-
ղեղ ապականեալ զանօրինեալսն
առ Նոյիւ գտանեցեալ ջրով զհեղեղ
մեղաց։ Իսկ սոքա մեզ ջուր փրկու-
թեան և ջուր ուրախութեան ծա-
րաւելեաց 'ի սան տեառն, զի ին-
քեանք ջրով տանջեալք վասն Քրիս-
տոսի 'ի ջուրսն հեղձուցին զանմարդ-
մինն Փարաւոն։ Բախանան 46 և
արդարոց անձինք այսու քառաս-
նեակ թուոյ աւուրքք՝ պահօք ա-
ռաքինացեալք, հոգւով զօրացեալ
և զմարմինն նուաճեալ. որպէս
գլխովին է իմանալ. 'ի Սինէական
լերինն Մովսէս երկիցս անգամ.
ուր և աստուածատեսութեանն արդ-
ժանաւորիւր և զպատգամս պա-

տուխրանի և աւետեաց երկրին՝ ժողովրդեանն Իսրայելի առեալ բերեր յԱստուծոյ։ Այսպէս և ոչ քան արքայազանքս իւրեանց բարեփառ ունուանցն Թուոյ մեզ նոր Իսրայելի աստուածատես ժողովրդեանն եկեղեցւոյ զպարդեւս աստուածատուրս և զաւետիս 'ի յերկինս։ Ընդրոգելով Ճանապարհ հաշտարար իւրեանց 47 շարչարանօքն, և մեզ հրաւիրակք ոչ յերկիր աւետեաց, այլ 'ի վերնաքաղաքն Սիոնի մայրն արքոց։ Ոչ մոռանամ և զմեծն Եղիա 'ի մարգարէս զկուսաւթեամբն հաճոյացեալ Աստուծոյ. որ և զնախանձն Աստուծոյ աստուկապէս խնդրեր և պատուհասեր զԻսրայէլ անողորմաբար խրատով։ Սովով և երաշտով և գարձեալ հրկէզ 48 ոգաստարագօքն զմարգարէսն Բահաղու խապտ կոտորեր, և յանգիմանէր զԱքայաբ միւսանգամ անձրեւաձին ամպովքն։ Փախուցեալ լինէր յաստուածատեացն Եզաբելայ ըզքառասուն տիւ, և 'ի լեառն Աստուծոյ այսքան ոգեհաք արքամատոյց

Digitized by Google

լեալ ճշմարտութեամբ մարմնոյ. հոգւով ընդ Աստուծոյ խօսէր դէմ յանդիմանեն և մաշկեկաւն ծածկէր զերեսս զարհուրեալ յերեւմանն Աստուծոյ զինքն լեալ։ Իսկ զի այս է թիւ արբեցելոցս այսոցիկ, որոց անուանակիր է և արբոցս և պահոցս համարիք։

Արդ այսպիսեաք և սոցա առաքինութիւնս պահօք, ջրով և հրով, և թիւն քաջայարմար քառասուն. և սոքօք մեզ աստուածատեսութիւն յորինի 'ի սոյն տեսակ։ Լինի այսքիւք թուովք ընծայումն անգրանկացն Իսրայելի Տովսեսի օրինագրութեամբն, քառասնօրեայ յանգիման առնել տեսան 'ի խորանն արքութեան պատարագօք։ Որ և սոքօք ոչ միայն անդրանիկք գամրաց, այլ ամենայն անձն և ամենայն ազգ ընծայի Աստուծոյ, և յանգիման կան արքեալք և ազատեալք 'ի մեղաց սոցա բարեխօսութեամբ։ Քանզի իւրեանց օրինագրութեամբ և նահատակութեամբ և ջերմեռանդն սիրով զամենեցուն փրկութիւն հայցեն յԱստուծոյ. և սոցին թուովք

Digitized by Google

պահօք և մեք մեղքերակալք ընցուք։
Տէրն մեր և Աստուած Յիսուս
Քրիստոս ինքեան մարմնովն ծնանի-
գեամբն պատուեաց և զայս թիւ՝
քառասնօրեայ 'ի տաճարն բերմամբ
ծնողացն և ընծայեալ 'ի ձեռն ին-
քեան զարարածս Աստուծոյ և հօր
'ի բարձունս։ Ի սոյնչափ աւուրս
և յետ մկրտութեան պահեաց կե-
նարարն մեր Քրիստոս, և զամենայն
փորձութիւնս սատանայի յետ պա-
հոցն կատարման մարդկութեամբն
աստուածապէս յաղթահարեաց։
Մինչ կատարեաց զամենայն կիրս
անօրէնութեան մարմնովն իւրով
վասն մեր և զչարչարանսն խաչին և
զթաղումն և յարեաւ 'ի մեռելոց և
հաւատարիմ եղեւ աշխարհի, որ-
պէս ուսաք յաստուածային գրոց։
Յաւուրս քառասունս երեւեալ ա-
շակերտացն, և ուսուցեալ նոցա
զարժանն քարոզութիւն 49 վերա-
ցաւ յերկինս մարմնով, և գալոց է
միւսանգամ նովին մարմնով։ Նոյն
ինքն երիս քառասնեակս պատուե-
լով, ընծայելովն 'ի տաճարին 'ի

Digitized by Google

գիրկան Սիմէոնիի, յետ մկրտու-
թեանն պատհաւք և յետ յարութեանն
համբարձմանմէն յերկինս։ Արդ այս-
պէս խորհրդածեալ քառասնեակս
թիւ. ութ հնգեակս և հինգ ու-
թեակս, և չորք տասնեակս և մի քա-
ռասնեակ յինքն ժողովեալ և կա-
տարեալ այսպէս թիւս։ Ընդ է տե-
սութիւն նոցա, բայց մեք ասաց-
ցուք զոր ինչ իմանամք 'ի սատիւ
քառասնից սրբոց։ Ութ հնգեակն
ասացեալ՝ եւթն հնգեակն աշխարհ-
հիս այսմիկ եւթն հազար դարուցս
կենցաղավարութեան կարգս։ Գե-
ղեցկապէս բերէ զնմանութիւն, և
հինգ հինգ զթիւ նոցա վասն հինգ
զգայութեան մարդկան, որով գոր-
ծի բարի և չար, և աշխարհակիր
կեանս նոքօք յօրինի։ Իսկ յետ
եւթն հնգեկացս ութերորդ հրն-
գեակն զութերորդ դարուն՝ որ է
առաջին և սկիզբն անկէտ յաւիտե-
նին քրիստոսամուտ գալստեան ըստ
գրոց և դարուց։ Արդ հինգ հինգ
ասա մի մի դար խորհրդածեցուս քա-
ռասնեակս թիւ. զի հնգիւք զգայ-

ութեամբք արքապէս մատակարարեալ զկեանս աշխարհիս յեւթն գարս, յութեանէն արժանի լինին նովին հնգեակ գործարանաւք առնչաւ վայելչութեանցն որ անէն է 50 այսմ արքաց։ Նոյնպէս և հինգ ութեանէն ըստ հինգ զգայութեանցն մաքրել զութ խորհուրդսն չարութեան զհոգեկանս և զմարմնականս. որպէս սուրբ հարքն իմաստասիրեցին 'ի գիրս։ Իսկ զգայութիւնքն են այսոքիկ. նախ տեսութիւն աչաց, լսելութիւն 51 ականջաց, հոտոտելիք ռնգաց, շօշափելիք ձեռաց և ճաշակելիք բերանոյ. և են կրկին հոգեկան և մարմնական։ Բարեներցաւ այսոքիկ և յայտներցաւ. աստացուք զութ խորհուրդսն, զի պարզ լիցի որոց կամիցին։ Սկիզբն որովայնամոլութիւն, պոռնկութիւն, արծաթասիրութիւն, տրտմութիւն, ճանձրութիւն, բարկութիւն, ունայնութիւն, ամբարտաւանութիւն. այսոքիկ են ութ։ Նոյնպէս կրկին են և սոքա, և այսոցիկ յաղթեցին սուրբքն և հեր-

Digitized by Google

քեցին. և զտան հաճոյք Աստու-
ծոյ, և բնաւ առաքինութեամբ
հանդիսաւորեցան։ Կրկ յինքն
քառասնեակն չորս սասնեակս. այս
կատարելագոյն է և բարձրագոյն
խորհուրդ, ընդ չորս կողմանս աշ-
խարհի քարոզել զաւետարանն փրկ-
կութեան։ Ղամբարապետալ լուսով
Հայոցուցանել ընդ ոլորտս տիեզե-
րաց զարբոցն յիշատակ միացեալ
ճգնութեամբ ընդ նոցունց հոգւով
և մարմնով, մտօք և շնչով, բովան-
դակ մաքրութեամբ զթիւ չորեքկին
առեալ 'ի քառասնեակն աւար-
տեալ չորիւք տասամեայք։ Ի սոսին
սուրբ քառասնից թիւ կատարի և
այլ խորհուրդ զմարգարէին ընդ-
թիւ քան և չորք. և զերկոտասան
առաքելոցն և զչորք աւետարան-
չացն. որպէս զի քան և չորք և եր-
կոտասանն և չորքն ընդ զթիւ քա-
ռասնից. քանզի սոքա զմարգա-
րէացեալն 'ի մարգարէից զՔրիս-
տոս տեսին և ծանեան։ Սոյնպէս
և զառաքելոց քարոզեալն ընկալան
և հաւատացին և յաւետարանչացն

Digitized by Google

լուսաւորեցան և աւետեցին հաւատն հետեւելով ընդ լուսաշաւիղ պողոտայն։ Եւ այսպիսի բազում խորհուրդ արտայայտէ սոցա անուանց թիւ ողբան ասացաք, և այլ եւս առաւել՝ որ մեզ անհասանելի է. այլ այսքան որչափ մեզ պատշաճ է։

Կայ և յանուանցն գիր խորհուրդ և կարի յոյժ զարմանալի. քանզի քառասանիցն անուանցն գիր բովանդակէ միահամուռ երեք հարիւր տասն և ութ 'ի սոյգ օրինակաց որ գտանիցի Ճշգրիտ գնապատիկոն ըստ Ցունաց, յորոց և կոչումն անուանց նոցա։ Տեսցես ինձ և սոսուգագիւտ 52 'ի Հայոց նոյնպէս երեք հարիւր տասն և ութ գիր. և այս մարգարէութիւն վասն սուրբ և մեծ ժողովոյն Նիկիայ հաւատոյ գիր 53 հարցն։ Ինձ զարմանալի այս սոցիկ և իբր տեսողութիւն նախագուշակ. քանզի կանխագոյն եւս էին սոքա ամօք ինչ քան զժողովն սատուածազան, որ գումարեցան 'ի Նիկիայ՝ Կոստանդնու հրամանաւ. կնոջաց բանին հետեւողք հա-

լաւ հաստատեցին, խոստովանու-
թիւն սուրբ Երրորդութեանն և մի
աստուածութեան։ Որ և այս թիւ
խորհուրդ 54 գրոց բերէ յայսպիսի
առնակ, որպէս զի զհարցն բերել
զհամար, և յԵրրորդութեանն գտա-
նել խորհուրդ. քանզի հարեւրքն
երեք միաչափք, և Երրորդութիւնն
երեք անձինս հաւասարք։ Սոյն-
գունակ ութեւտասունքն. երիս
վեցեակս միաթիւս, և այս նոյնպէս
խորհուրդ. մի 'ի բազմութիւն թը-
ւոցն հայիցիս և թիւրեսցես թը-
ւովքդ, այլ զբաժինսն միահաւասար
առեսցես և խորհրդականեսցես 55։
Գաստարեալ ասեսցես միութեամբ
բարձանմամբն զհաւասարութիւն
թուոցն, և գտցես զանքանչելին 'ի
քառասնից անուանակոչութիւնսն
և քննութիւնս։

Խնայեցուք և այլ խորհուրդ օգտա-
կարագոյն և հոգւոց մերոց փրկու-
թիւն։ Այսոցիկ արդոց հանապազ
ասն յիշատակի ասցա 'ի սուրբ քա-
ռասնեքրորդ պատգամս հանդիպի, ո-
րով 'և առաւել անուանակոչութիւն

նոցա ըստ աւուրցս հոգեւորականաց
ոմանք և սարկաւագութեամբ զյզգիսա-
թիւն կերակրոց արտաքոյ աւուրցս
և ոմանք թոգեալ, թեթեւութեամբ
ընթանալ 'ի յասպարէզ հանգիստ
նոցա : Բախճանապէս զնոցայն ա-
ռեալ յարտացոյց 56 մեզ և օրինակ
զգանազան տանջանաց : Իբր այժմիկ
ասեսցուք նոցա լինելով և մարտակից,
ընդ նոսին խստասովանութեամբ ըզ-
Քրիստոս . որովք մարթի նոցա և
պատկակից լինել և աքանչելատեսիլ
յերկնաւոր պատկացն . նախ չարչ-
չարանացն հաղորդելով և վշտակցե-
լով իբրեւ զքարիոք զինուորս :

Արդ ոմանք ացուք , եղբարք , զոմն
արքացն և պատգաբերեցուք ոմանս
վայելչակեանս , և տացուք աւուրս
զպարտականն օրհնութիւնս արժա-
նաւորապէս : Տեսցուք զիարհուրգ
ոմանելոյս զինչ է , և զիարդ էցէ տա-
նել զարքացն ոմն : Ի նեղութիւնս
ուրախանալ , 'ի վիշտս փառաւորել
զԱստուած , 'ի տանջանս հաստատ-
ել : Որ զքիստոս արգաւորացն կամիցի
առնուլ , գործովք նոցունց նմա-

Digitized by Google

նեացի. ըստ օրինակի հոգւոյ մարմնոյ-
ցէ, թէպէտ և ոչ ընդ Աստուածակա-
զմոյս, այլ ընդ առաքինացի։ Ահա-
ւասիկ և մեզ առաջի կայ հանդէս և
մարտ և կռիւ. և մրցութիւն ազգին։
Լուարուք և 'ի միտ առէք. արդիւ-
նացուցէք 'ի սրտից ձերոց անգաս-
տանս. եղիցուք պատրաստք, ելցուք
'ի պատերազմ, մարտիցուք և յաղ-
թեսցուք և յաղթեալ ընկճեսցուք
զթշնամին մեր զչարակատարն. մի
թողցուք յոտն կալ, այլ սպանցուք։
Քնութիւն արարացուք մեռաց մերոց
և խորհրդոց. թողցուք զչարեացն
խորհուրդ, սատացուք զչարեացն
հանդէս, արբեսցուք 'ի մեզաց զան-
ձինս խոստովանութեամբ և ապաշ-
խարութեամբ։ Այս է ոճնապրացն
յոյս. այսպէս պատուի արքացն յի-
շատակ և Քրիստոս փառաւորի։
Ուսցեսցարուք ընդ արքացն շարչա-
ռանս և 'ի ժուժկալութիւն, 'ի
ամիշտս և յաղթեան։ Դասաւանեսցուք
զնոցա խոստովանութիւնն, և շա-
հեսցուք ընդ նոսա զքրիստութիւն։ Բա-
ռաւնիս զնոսա կացցուք անձանց մեր

րոց, մանաւանդ եթէ նոքաք զՔրիստոս Աստուած մեր։ Որպէս արժանն է ասել և յանկապոյն արքացն, այսպէս ասելացուք, մի աշխարհապէս այլ 'ի վերս քան զաշխարհս։ Մի որովայնիւ փափկացեալ, այլ հոգով լցեալ։ Սիրեսցուք զմիմեանս. պատուեսցուք զիրեարս. մի զանձանց եւեթ խնդրեսցուք, այլ և զընկերին։ Ասեմք ասել, և զասելն պատճառն ոչ առնումք 'ի միտս և այնպէս ասելախմբել։ Կերակրովք կարծեմք և ըմպելեաւք զասելն և կամ զարդուք պատուականաց 57։ Ահա։ ասելիկ որոց ասելն է՝ նոքա քաղցեալ և ծարաւի և մերկք և 'ի պաղ ընկեցեալ. կարօտեալք, նեղեալք, չարչարեալ, ձուլեալ մարմնով, և պատուաւեալ արիւնահոս։ Իսկ մեք փափկանամք, և առաւել քան ըզպէտսն, և զարդարեալ ճեմիմք և ցնծամք երկրաւորաց։ Ուստի գտանիցիմք այսոքիւք ասելիք, և կամ պատուիք արքացն. այսպիսեաք ոչ եւս. սոյն և հարկաւակ է նոցա ճգքգանցն և չարչարանացն, և ոչ միտ-

բանի ընդ նոսա։ Վասն այսորիկ 'ի բաց թողցուք զամենայն 58 ըստ երկրիս խորհուրդ և զգործս չարեաց. ապա կատարեալք լիցուք մաքք յարդարութիւն և 'ի արքութիւն և 'ի գործս բարեաց։ Այս է նմանութիւն նահատակացն, և վասն այսորիկ յԱստուծոյ պարգևեցաւ մեզ ածել զչարչարանացն օր արքոյն և ժառանգ գտանել հաւատոց նոցա և գնացից. և ճանաչել զբարեպաշտութեան օրէնադրութիւնն առ Աստուած հայեցողութիւն։ Արդ եղբարք Լանացուք նեղ և անձուկ ճանապարհաւն արքազանիցն մտանել 'ի պատրաստեալն նոցա տեղի և պատկեցուք. քանզի որ զայս հանդէս յօրինեաց, արդարագատ է և առանց ակնառութեան և հաւասար ճգնողացն, հաւասար տայ զպարգեւն, և զոչ հաւասարսն ոչ առնէ զուգապատիւ, այլ ըստ իւրաքանչիւր վաստակոցն և զվարձն։ Որպէս և ասաք յաւետարանէն որ ասացաւ 'ի տեառնէ. Գողոց է որդի մտրգոյ փառաք հօր իւրոյ, և յայն-

ժամ հաստատանէ խրատքանչելեալ ըզ-
գործս իւր։

Բայց այժմ մեք որ ասենեմք այսոր
զմիշտապակ քառասուն վկայիցն Ա-
ստուծոյ, զմիաբանութիւն 'ի հա-
ւատս նոցա տեսցուք, և նմանողք
լիցուք նոցա ըստ կարի մերում, ճըշ-
նեսցուք ամենայն անդամոքք. 'ի միտ
առցուք զնոցա տանջանացն վասանգս
և նեղութիւնս։ Համբարձցուք զաչս
'ի յերկինս աղօթելի 59 արտասուօքք,
զի արքութեամբ և առ Աստուած
հայեցողութեամբն նահատակիցի ա-
ջաց տեսութիւնն, և մի յարտաս հայ-
եցուածովք 'ի գեղապատրանաց 60
բաշխիչիցիմք 61 'ի պատուիրանացն
Աստուծոյ պահպանութենէ։ Մա-
քրեսցուք և զլսելիս, զի բան տեսան
լսելի լիցի մեզ. և մի ունկնդիր
լիցուք բանից օտարոտեաց և զա-
զիր խօսից անընդունելեաց Աստու-
ծոյ. այլ միշտ զբարեացն զբանս
լսելով և ունկնդիր լինել առաջ-
նորդաց խրատու. մի և հոտոտե-
լեօք խգաացուք, որ ինչ ըստ մտաբ-
ձեռական մարմնաջնջմանացն խնամեալ և հա-

կատակ իւղոյ հոտոյն Քրիստոսի. այլ հոտոտեսցուք բարւոք 'ի հոտ կենաց եւ զոյ՝ որ հեզեալ է 'ի վերս առ 'ի հօրէն լուսոյ։ Որպէս ասի եւ զ անոյշ հեզեալ է անուն քո 'ի վերայ մեր, որով և օծանիմք շնորհօք հոգւոյն սրբոյ և քրիստոնեայք անուանիմք։ Ընդ այսոցիկ զդայութեան և բերանոյ գուռն գիցուք, սովորեսցուք խօսել զարժանն Աստուծոյ, և ճաշակել զկենացն պարգեւատուն. և մի ծառայել որովայնի որով ոչ արժանաւորի ծառայել անեռան, զի նա է մայր և սկիզբն պոռնկութեան և բազում չարեաց. այլ ասկաւապիտութեամբ և հարկաւոր կերակրովք բաւականանացուք։ Սրբեսցուք և զձեռս յամենայն անիրաւ գործոց. համբարձցուք առ Աստուած տարածմամբ աչքմիթց և շշաւիեսցուք զբանն կենաց, գործելով զամենայն արդարութիւնս։ Այսպէս խմեսցուք և զամենայն անգաւմոց մաքրութիւն 62։ Այս է պահոց կատարելութիւն. որպէս 'ի կերակրոցն արգելիմք 63

Digitized by Google

յաւուրս պահոց, նոյնպէս և յա-
մենայն չարեաց. և որպէս 'ի փա-
փուկ կերակրոց անձաշակ լինելոյ
յաւուրս պահոց, սոյնպէս ամե-
նայն զգայութեամբ հեռի 'ի չա-
րեացն լինել և բարեացն ընդունակ
և գործօնեայ։ Ահա մարտիրոսու-
թիւն երկարաձիգ 64, ահա վկայ-
ութիւն Աստուծոյ բազմօրեայ. այս-
պիսեօք հաղորդի մարտիրոսաւէրն
ընդ մարտիրոսացն։ Այս է ամէն
արքոցն զարդ, այս է և Յահից բոր-
բոքումն և անուշահոտութեան բու-
րումն խնկոց, ողորմութիւն անան-
կաց, լուսատու գիշերոյ կանթեղք,
սէր առանց կեղծաւորութեան և
միաբանութիւն արքութեամբ, մո-
մեղինակալս 65 ոսկիս և մոմեղէնս
լուսոյ փոխանակ ակաւ մեղուացն
գործոյ և գիւտից։ Դասատուն
արդար որքոց և այրեաց, և առանց
ակնառութեան և կաշառաց 66,
զարդարանք ոսկեզօծ զգեստուց 67
դեղնափայլ 68 և արծաթատեսակ
ապիտակութեամբ։ Պատէք պարկեշ-
տութեամբ և ազօթք արքամուտայց,

Digitized by Google

արտասուագոյն և արտահառաչ 69. մի 70 ճայթմունք և որոտք երգոց և պարոց և կայթմանց ձեռնաշարժութեանց. այլ խոնարհութիւն և հեզութիւն և անցուփութիւն հոգեւոր քաղցրաշարժութեամբ. ըզգեստք ջրչապատք բոլորեալք և ապիտակափայլ կոկեալ 71 և ոզորկեալ և ճռնչող կոշիկք ոտնատրոփ ջրչապայութեամբ, յօնաճօճ և աչակոքաւ գիմօք։ Արդ մի միայն արտաքնովքս զարդարեացուք զոսնս և զպատիւ 72 սրբոցն, այլ և զհոգեւորական զարդն յօրինեացուք. և այսպէս կատարեալ ոսնատէրք լիցուք. բարձրացուցուք զպատիւ աւուրս ըստ հաճութեան սրբոցն և հաճոյիցն Աստուծոյ։ Մի զիսորհրդական թիւ քառասնօրեայ աւուրց պահոցն պակասեցուցուք, զի մի և պակասեսցի պահն. զքառասնիւք. ճգնեացուք և միապէս պահեացուք. մի խոտորեսցի յաւուրցս յայսցանէ 'ի բազանիս հեշտութեան, զի մի լուծցի և անկցի և գոցի խոտան և ոչ համարեսցի 'ի քառասունն։

Զայս խորհրդոկանութիւն և վը-
կայեցն Լուկաս խնդրեն 'ի մէնջ և զայն
կամին։ Արդ վայելչացեալ եկեղեցի
Աստուծոյ ասնէ զիշատակ սրբոյ
քառասնիցն այսքան պայծառութ-
թեամբ և ցնծութեամբ երկնիւք և
երկրաւ, որ ինչ յերկինս իմանի և
որ ինչ յերկրի. ջրով և հրով, քրիս-
տոսափայլ արեւաւ և լուսափայլ
պատկաւք։ Ի յերկնուստ պայծառաց-
եալ, 'ի յերկրէ զուարճացեալ. 'ի
յերկինս ասատկեալ ոչ միով միոյն,
այլ քառասնիւք. 'ի յերկրի ջուրք,
աստեղք ջահաւորեալ, զիւտ ենչիտ-
ղաց գերափայլեալ. 'ի յերկինս
Քրիստոսի երեւմամբ ոչ միանգամ,
այլ երկիցս, և զգիշեր մեզացն հա-
լածեալ 'ի յերկրէ սրբոցն ամրա-
պատեստ խնամովքն պարարածա-
կեալ։ Զայսքան և առաւել քան
զայս ուրախութիւն կրէ քաղաքս
Սեբաստիա. քանզի պարծի քա-
ռասուն ունելով յինքն արեգա-
կունս միով լուսով ծագեալ. վասն
որոյ և քան զբազում քաղաքս
հռչակաւոր է և անուանի. բայց

ոչ վերջանան և այլք, զի և շնորհքն Աստուծոյ անզեղջ են. քանզի ուր և գայցի մասն 'ի նոցունց, քարուս-տունք անուանի. զի միով անուամբ ամենեքեան կոչեցան, և սփռեցաւ անուն նոցա ընդ բոլոր աշխարհս, և ամենեցուն եղեն շնորհք բժշկու-թեան և փրկութեան և ապակ հա-ստատակաց հաւատովն ոմանոցաց: Վասն որոյ և որ այսպէս ասնել արժանաւոր եղաք, եղիցի մեզաց թողութիւն. և բժշկութիւն ախտաւորեալաց և փրկ-կութիւն հոգւոց և քաղցրութիւն օգոց և ամենայն չարեաց 'ի բարին փոփոխումն, և առողջութիւն 'ի հաւատս. թագաւորաց և զօրաց նոցա և հոգեւոր պետութեանց, արքայազանաբար և գերահրաշ աս-տուածպետական վսեմութեամբ համառօտ և ճշմարտութեամբ քա-ղոքել ընդ բնաւ մարմին եկեղեցւոյ զԲանին 73 Աստուծոյ զարժանա-ւոր բանս. արօտ անմեղաս բանաւոր հօտի. 'ի վայրի գալարուոջ և 'ի ջուրս հանգստեան հովուել, որովք անա-ղտատ պահեալք 'ի գաւիթս մեր մե-

Digitized by Google

ըոյ սրբասրատ հոգւոյն գրոշմամբ, փրկչական արեամբ 'ի սպահպանութիւն օծեալք, և փոփոխեալ յաստուածացս եկեալք յերկին 'ի վերնաքաղաքն 74 Երուսաղէմ, ուր գանձեալ կան ամենայն հոգիք աստուածահաճոցին. յորս լիցի և մեզ վայելել բարեխօսութեամբ սրբոց վկայացն Քրիստոսի Աստուծոյ. որոմամ փառք ընդ հօր 75 և ընդ հոգւոյն սրբոյ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

Digitized by Google

ՍԱՀԱԿ ԵՒ ՀԱՄԱՋԱՍԿ

Digitized by Google

Digitized by Google

ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՅ ԻՇԽԱՆԱՑՆ

ՀԱՄԱՋԱՍՊԱԾ

ԵՒ

ՍԱՀԱԿԱՑ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑՆ ՀԱՑՈՅ

Ի ՏԱՆԷ ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՑ

Ընդ ժամանակս թագաւորութեանն Լեւոնէի կայսերս, և Փլաբիոսի արքեպիսկոպոսի Կոստանդինուպոլսի և 'ի հայրապետութեանն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի սասակացեալ զօրանայր հարատահարութիւնն Տաճկաց 'ի վերայ քրիստոնէից. յորմէ քան թէ սակաւք եղեն վկայք 'ի Միջագետս Ասորւոց և 'ի կողմանս կապպադովկացւոց և

Digitized by Google

յԱրաբիա։ Եւ քանզի ոչխս մինչ-
րեալս ընդ թագաւորին Յունաց ու-
նէին պետք հարաւային բռնակա-
լութեանն, 'ի վերայ նորա նշան
յաղթութեան զոր կրեացն Իս-
մայէլ 'ի կայսերէն Յունաց զօրու-
թեամբ սուրբ խաչին. յորժամ կա-
մեցան առնուլ զթագաւորաքնակ
քաղաքն Կոստանդինուպոլիս, 'ի
կողմանս Ասորւոց յելանելն Իս-
մայելի 'ի վերայ կոհակացն Ովկիա-
նոսի անհուն բազմութեամբ զօրաց
և զինու ամենայարմար պատրաստու-
թեամբ. քանզի որպէս ունի յինքեան
յիշատակարանն զանթիւ զօրուն ըզ-
չափ համարոյ հաւոյ երկոտասան
գրուաց չափ մանանխոյ, որք նա-
ւաբեկեալք ջրահեղձոյց անդընդա-
վիժակք ընկղմելութեամբ ստատակե-
ցան յամենի աչեաց կուսակելոց.
յետ երից աւուրց կատարելով ըզ-
պաշտօնն 'ի սուրբ Սոֆի և ընդ այգն
ընդ առաւօտն փայտն զփայտսն հա-
ղորդաստնարէր ստատկագոյն կործան-
մամբ քան զՄովսեսեան գաւազանն
զփառաւորն. զի մեծ քան զՄով-

Digitized by Google

սէս և զնորին գաւազանն է սատ։ Իսկ վարատեալքն 'ի քրիստոսական գաւազանին զօրութենէն, որք մոլին յանբնակ տեղիս կղզեացն, զորէն ձկանց եղեն կերակուրք, միմեանց վասն վասանգի սովոյն զոր կրեցին. 'ի բարկութենէն Աստուծոյ այս վրէժինդրութիւնք պատահեալք հասին նոցա, փոխանակ հայհոյութեան ծգիթոյն զոր գրեցին 'ի խաչն Քրիստոսի և յեկեղեցի. որպէս Սինաքերիմն վաղագոյն առ Եզեկիայն յաւուրս Եսայեայ մարգարէին։ Իսկ թագաւորն Լեւոն և պատրիարքն Փլաբիոս մեծ գոհութիւն մատուցին Աստուծոյ հանգերձ բազմութեամբ քաղաքին և ամենայն Ասիայ. և տիեզերքք ուր և համբաւ լսոյն հասանէր յեկեղեցիս քրիստոնէիցն առաւել փառաւորէր անուանն Քրիստոսի։

Ի ժամանակին յայնմիկ էր հաւատացեալ մարզպանութիւնն Համազասպայ 'ի տանէն Արծրունեաց 76. սա տիրէր սեպհական տէրութեան Վասպուրականի կոչեցեալ Իշխա-

նութեան, եղբարս ունելով երկուս
որոց անուանքն Ճանաչէին առաջ-
նումն Սահակ և երկրորդին Մեր-
հուժան. ոչքա էին ամբ անուանքդ
և քաջք 'ի պատերազմունս և 'ի կրո-
նըս ու 'ի կարգս քրիստոնէութեան.
աներկբայ և անսայթաք գնացին յո-
րեքնս և 'ի պատուիրանս տեառն ան-
արատք։ Իսկ սկզբնաչարն սատա-
նայ մախուցեալ ընդ պատուական
արանցն քարեհամբաւութիւն նա-
խանձընդդէմ վառէր նոցա։ Ամբ
ոմանք ասուսակասպասք ոչք քաս-
թիւնս զնոցանէ առ գլխաւորն Տաճ-
կաց առնէին զամբաստանութիւն 77
'ի նոցանէ խոկալ ամբաստանէին.
ընդ որ սատակ զայրացմամբ իբրև
զգազանս արիւնարբուս մրմռեալս
'ի վերայ պատուական արանցն, ըս-
կրսան խորհել վասն նոցա չարիս.
և քանզի երկուք ոմանք էին 'ի ժա-
մանակին յայնմիկ գլխաւորք Տաճ-
կաց Մուսի և Ահարոն անուանքդ
նոցա որդիքդ Մահմեդեայ, յերկուս
բաժանեալ էին զաշխարհն զոր էին
նուաճեալ ընդ տէրութեամբ խ-

Digitized by Google

րեանց։ Եւ էր վիճակեալ աշխարհն Հայոց Ահարոնիոյ. և նա իսկ և իսկ փութապէս յղեաց առ հազարապետն Հայոց զամն, որոյ անուն Ճանաշիւր Խուզիմայ. 'ի կապկանի եղեալ մի գուցէ ամբաստանութիւնքն զնոցանէ որ վասն թագաւորին Յունաց էին 'ի գլուխ ելանիցեն։ Եւ իբրեւ եկն 'ի սահմանս Հայոց, փութացաւ յղեաց կոչնակն զնոցանէ գալ նոցա առ նոսա սիրով խաղաղութեամբ, ոչ ինչ յայտանելով զոր ինչ խորհեալ էին զնոցանէ չարիս։ Իսկ նոքա քանզի ոչ ինչ գիտէին զանձին իւրեանց խիղճ, ելեալ գնացին անարկիւղ համարձակութեամբ զկնի եկելոյ կոչնակնացն, թէպէտև 'ի կապկանի լինէին 'ի նոցա խարդախութենէն, և զվերակացութիւն աշխարհին և զգործ իւրեանց տային 'ի ձեռն Դաւթի Սամիկոնէի, և հազարապետն անց գնաց 'ի քաղաքն Պարսաւ ընդ իւր տանելով զպատուականն նախարարսն Արծրունեաց։ Եւ իբրեւ հասին անդր զպատարագաւ

Digitized by Google

կերակրեն վասն նոցա. չարիս յայտնի կացուցանէր, կամ 'ի բաց կալ 'ի հաւատոցն Քրիստոսի, և կամ մեռանել խոշտանգանօք. զի զայս խորհեալ նոցա կամ գառնալ յերկրպագութենէն Քրիստոսի և 'ի բաց կալ 'ի հաղորդութենէն Ցուն նաց, և կամ մեռանել խոշտանգանօք և այնպէս անկասկածելի մնալ նոքա 'ի նոցանէ։ Եւ տուեալ զնոսա 'ի բանգ կապանօք հանգերձ, յըզէր պատգամն առ նոսա զկարծեցեալ խորհուրդն ապատամբութեան 'ի ձեռն այնր իրի բառնալ 'ի միջոյ. և պարգեւս և պատիւս մեծամեծս ընդունել նոցա յարքունուսն. և եւս 'ի մեծագոյն ձգիլ գանձակալութիւնս, և հաւատարիմ լինել 'ի գրան արքունի, և շքեղ և երեւելի ընդ ամենայն կողմանս տէրութեանն Տաճկաց զնոսա կացուցանել. և յերկրորդական կերդծաւորեալ հաստատանել պատիւս։ Բայց քանզի հիմնացեալ էր 'ի միտս և 'ի խորհուրդս նոցա հաւատք ստոյգ Երրորդութեանն 'ի վերոյ ասացեալ

Digitized by Google

լուկան վիճակ հաստատանոյ, իբրեւ ըզ-
խաղս մանկանց և զառաստակսն ապա-
ռաւանց զառ 'ի նմանէ խոստմունքն
ազն հանարէին. և իբրեւ զմիքենայ
ինչ յամուր ապարանսն 'ի բաց գտա-
նոյին առաքեալքն առ նոսա արբ-
քանեսակք չարին։ Դարձեալ վերըս-
տին ապառնալիք խաշտանգանաց և
կատարմամբ տանջանաց զրուս կենաց
նոցա առնել խոստանայր 'ի ձեռն
չարաշշուկք գահճացն առ նոսա
յղեալ. որոմ անընդունելի միտ
թուլամարդի վատատրտութեամբ գո-
լով ահարկութիւնս Մերհուժանն
այն նախ քան 'ի տանջանս մատեալ
մերկացեալ զհաւատայն զգեստս զառ-
'ի գրիտոս միրտութեան օծումն
ձախտազանկի գիմեցմամբ, անյաստազ
միտութով եւ գնաց յանդիման հա-
զարապետին 'ի տեղի կործանմանն,
յանձն առնոյր . . . . զորէնագրու-
թիւն նոցա արագասպէս թլփատել։
Եւ նա արտաքս իբրեւ զուռն և ցա-
մաքեցաւ միտութապէս քան զլիզե-
նին որ ոչ ապառազարերեաց տեսան
իւրում. և եւ եւ իշխանատիսն ճա-

խուլթեամբ գալ մատանել յաշխարհն Վասապուրականն տիրել փոխանակ եղբարց իւրոց։

Զայս լուեալ Դաւիթ Մամիկոնեան փուլթացաւ վաղվաղակի ընդառաջ նորա ապատահեաց նմա և եհատաւ զգլուխ նորա և երարձ զնախատինս նորա 'ի տանէն Արծրունեաց։ Իսկ երիցս երանելիքն Համազասպ և Սահակ իբրեւ լուան զգլորումն եղբօրն իւրեանց, և զազգեցութիւնն չարին 'ի մէջ նոցա, մեծամիտքն ողբովք գառնապէս արտասուօք, և անհանդուրժելի հառաչմամբ ձայն ողորմելի բարձրացուցանէին 'ի վերս առ յոյսն իւրեանց Քրիստոս, զի մի գուցէ մերկացեալ լիցին 'ի նախատինս ամենեքեան պատկանող տարածածուկ ձեռացն Աստուծոյ. և մի խրատել գուն ակ եղբօրն թշնամանի, ընդ չարագործեալ լծակցեսցին հոգւոց, այլ զի կացցեն մնասցեն հաստատուն 'ի հաւատն Քրիստոսի յորս լուսաւորեալ կոչնքեցան հոգւովն սրբով։ Եւ կացին հաստին 'ի բանդին. և խնդրէին 'ի

բաղդատողքով՝ Քրիստոսէն գտանել ապարդեւս հանգիսի մաքառիչութեան նահատակութեան։

Իսկ ամենաչարն գարձեալ բարձրագոյն քան զառաջինն զարբանեակն իւր ընդդէմ արքոյն ապատանալեաք և ահարկութեամբք և ողոքական խաբէութեամբք. զի թերեւս կարասցէ՝ ի վայր կործանել զնոսա՝ ի հրապոյրս ազգորս մահածին . . . օրէնադրին իւրեանց . . . Եւ յանդիմանակաց միմեանց ատեան գործեալ հրապարակակոյտ ամբոխիւ առ ապատրանս մոլորութեան միջնորդելով զայլս ոմանս՝ ի նախապարարացն Հայոց ոչք՝ ի հանդիպումն հազարապետին ժամանեալ եկեալ էին։ Իսկ արքոյն քաջայուշ մտաւորս բանազնութեամբն զառ՝ ի Քրիստոս հաւատոցն և աւետարանական ապատմութեամբքն մի ըստ միոջէ կարգաւորութեամբ, զանակդքնակութիւնն առ Հայր և ըստ ժամանակի ունորէնութեանն հանդէս, և զքրիստոնէական Եկեղեցոյդ գութեանն ատատաւածաբանութ-

թիւն աներկիւղ համարձակու-
թեամբ առաջի բռնաւորին համա-
ռօտ եղեալ, մինչ զարմանալ ընդ
համարձակութիւնն նոցա մեծաւ
հիացմամբ, յաւելեալ և հայհոյու-
թիւն առ գլխաւորն և օրէնսգիրն
իւրեանց փոխանակ անուանկոչելոյ
զոլ նոցա առ 'ի Քրիստոս հաւատա-
ցեալն 'ի քարոզութենէ մարգարէին,
և արքայ առաքելոցն ուղղապատում
վկայից սատուածութեանն Քրիս-
տոսի ։

Ընդ որ յոյժ մնասպահ եղեալ
նախարարքն ընդ սպառնալիս սէ-
լոսնի ահարկութեանցն զոր եղին
առաջի նոցա սուրբքն զատացեալն
կենդանարար Փրկչին թէ Որ գայթա-
գղեցուցանէ զմի 'ի փոքրիկանցս յոյս-
ցանէ յիս հաւատացելոց, լաւ էր
նմա թէ կախեալ էր քար երկան
իշոյ զպարանոցէն և ընկղմեալ 'ի
խորս ծովուն. և գարձեալ եթէ
Լաւ էր մարգոյն եթէ չէր ծնեալ,
և գարձեալ եթէ Վայ մարգոյն յոր
ձեռն գայցէ գայթագղութիւն ։ Իսկ
բռնաւորն զայրացեալ մեծաւ սա-

առապանոք վարանէր խրատս զգաս-
զանս արիւնարբուս ընդ արհամարհ
հանս առաջնորդին իւրեանց մոլո-
րութեանն. և ընդ նախատինս կարդ-
ծեցեալ օրէնսդրին իւրեանց կորդ-
ծանմանն. և յաստուած կրթեալ միտքն
և եթէ զինչ խորհեցի չարութիւն
զարդացն անգիտանալ թուէր։ Այս-
ուհետև հրամայն եռս անչարագաղ
զրաս առնել կենաց նոցա. և գահ-
ճոցն առեալ առանէին զնոսա 'ի տեղ-
ին նահատակութեանն։ Իսկ նոցա
ճնեմն առեալ այսպէս արտագաքայլ
գնացիւք որպէս յառաջատաս հարս-
տանեաց, որք հրաւիրեալ կոչին ան-
արտաքսմ ուրախութեամբ առ հան-
գէս մարտիրոսութեան գիսեալք։
Եւ մինչդեռ զգնային և երթային նոս-
քա, ակաան յորդորել զմիմեանս ան-
երկիւղ համարձակութեամբ մատ-
չել 'ի տեղին մարտիրոսական վը-
կայութեանն. և մի ինչ փոյթ յան-
ձին առնել հոգ առանել զկենաց.
այլ զանգն զկանանց և զարդեղոց, և ա-
սեն առ միմեանս. Ցուշ լիցի մեզ
առեալք գաղատեան յառաջն մերոյ

Քրիստոսի զոր ասացն. Եթէ ոք ե-
թող զառուն կամ զկին կամ զորդիս
կամ զաղգատակս հալածանօք հան-
դերձ վասն իմ կամ վասն աւետա-
րանին, եթէ ոչ առնուցու հարիւ-
րապատիկ յաշխարհիս յայսմիկ և 'ի
հանդերձեալսն որ գալոցն է ընդ
կեանսն յաւիտենականս։ Զուշ լիցի
մեզ Պետրոսի առ Փրկիչն ա-
սացեալքն և պատասխանեալքն 'ի
փրկչէն. եթէ Դուք որ եկիք զկնի իմ,
'ի միւսանգամ գալստեանն իմոմ
հաստատեցից ձեզ։ Զուշ լիցի մեզ յորդ-
որմանն փրկչին որ ասացաւն. Ե-
թէ ոք կամիցի զկնի իմ գալ՝ ուրաց-
ցի զանձն և առցէ զխաչ իւր և ե-
կեսցէ զկնի իմ։ Զուշ լիցի մեզ յորդ-
որմանն. Եթէ ոք կամեսցի զանձն
իւր կեցուցանել կորուսցէ զնա, և
որ կորուսցէ զանձն իւր գտցէ զնա։
Զուշ լիցի մեզ սպասնաւորքն և խոս-
տատարանութիւնքն փրկչին, որ խոստա-
վանողացն և ուրացողացն են խոստա-
մունք. մի զքաջացուցեալ երկիւղ
կոչեսցուքն 'ի յաւիտենականն հան-
դիսանն, առնուլ 'ի մեզ զքաջալերս

Digitized by Google

ուծն, և զիմաստնութիւն քարոզեն. ոչ
խայտիլ և աշխարհատենչութիւն մշտապէս ձեռն
քսանձով տալիսանել և հայիլ յե-
ռոյսն։ Ոչ ոք զինուորս 'ի ճգնութեան աշ-
խատասիրութեամբ, և 'ի կարգս զինուոր-
տակնոց ուրուշիւրով, պատասաղմուն-
սալաղմանց զինչքերանքն շուրջ գիրցէ,
եղծանելոյ զմարմնոյն ըստ օրինին,
և յեռանելոյ գասանիցի 'ի պատակոյին
հատուցմանց. մի զարհուրեսցուք
յայնցանէ որ սատանանն զմարմնին
և ոչ սուրբ ինչ ոչ կարէն առնել.
Ցասանիս բուսանելոյն մերոյ սատացուք
զոգիս մեր. հայեսցուք 'ի զարա-
գրութիւն հաւատոյ և 'ի գաստարիչն
Յիսուս. զի որոմ՝ կամ ծնանի էր
հաղորդութիւն 'ի միտարքնութեան
սատանանծութեան իւրոյ, զատն մեր
մերազարդացս հնազանդ եղեալ մա-
հու խաչի. ապա և մեք պարտիմք
լաւն նորոգս մեռանել, մեռանաւանք
թէ զատն մեր իսկ. և եթէ արդարն
'ի մերոյ անարդարացս մեռաւ, ա-
պա և մեք պարտիմք երթալ զհետս
զինուորին հետոց մահու նորոգս։ Մի
ամենի հատանութեացուք միոյ լինել սուրբ

Digitized by Google

աստուածութեան նորա մահուան
մերոյ, զի մի և Քրիստոս յաստ
ապրացէ զմեզ յորժամ գայցէ փա
ռաց հօր իւրոյ և հրեշտակաց սրբոց
որպէս և գրեալ է։ Եւ եւս բա
զում օրինակ յոգեղորմանց մի ըստ
միոջէ կարգեցին եղին առ մի
մեանս. կալ ճնալ հաստատուն 'ի
հաւատն Քրիստոսի, բարիոք հա
մարել զմեռանելն վասն սիրոյ նո
րա, քան առ ժամանակաւոր յոր
նալ, և արտասաքս ճնալ երկնաքաղաք
քացի Հոգեւորութեան փառաց սրբոյ
Երրորդութեանն։

Երիտասդ զինի նոցա և բանեաւորն
հանգերձ նախարարքն Հայոց
այլ բազմամարտիս գասս 'ի քաղաքն
'ի սեռակ նահատակութեանն սրբ
բոցն. ձայն զինի արձակեալ բանե
ւորին ասէ. Ընդէր տարաբարբառ մեր
ռանիք անուանկոչիր իմոյ քաղաքս հն
գինն ոգեքաղեան բանիցս չատացեալ
ձեզ լսապան. գարձարուք 'ի յա
մառեալ իմացմանց այսոր անուանեալ
և կենցիք ընդ մեզ։ Սուրբքն ասեն
Լուաք Քրիստոսի սահմանակը

կենսածին վարդապետութեանն, և նոմա ծառայեցուցաք զլսելիս մեր. որով սրբեցաւ առաջին ազատղութիւն բանաստեղծին. մի լիցի լսել մեզ դարձեալ կործանող և գառնաշուն ձայնի քո, որ 'ի կորուստ անգիւտ ձգէ զմեզ. ապրցուք քո և վայելք քեզ և նմանեաց քոց եղիցին, և մի մեզ որ հաստատեալ եմք 'ի վերայ ճշմարտութեանն. 'ի ճաշակմանէ հոգւոյն սրբոյ կրթեսրանէ առ 'ի յընտրել զբարի և զչար. որով մնահուս հաճոյ թուի քեզ կատարեալ զհրամանն բռնաւորին քո և 'ի նոմա զորչացեալն ատատանայի. մեք ապատրաստ եմք մեռանել իբրեւ զոչխարս վասն մեր կոխեցելոյն զքոյսն գառին անմահի, որ բառնայ զմեղս աշխարհի։

Եւ իբրեւ հասին յաստարէզ նահատակութեանն, և գահիճքն ըզստուերսն կազմին ըստ հրամանի բռնաւորին. և ստուերքն կացեալ 'ի հանգիստսն մեկուսի յամբոխէն, ծունր կրկնեալ յորդահոս արտասուաքք, ազօթս արարեալ առ Քրիստ-

Digitized by Google

առաս զի հաստատէ յոգնութեանն
նոցա զզրաւցուցանել զնոսա անվեր-
հեր մնաք մնասցէ՛ի տեղի զնեմանն
բանաւոր պատուոյն։ և տգր-
ատուրացք չարին մատուցեալ զրով՝ի
կատարումն արքոցն զլիսաւորել կա-
մելով ըստ հրամանի բանաւորին։
Յայժմամ երիցագոյնն Հաստատագոյն
ասէ ցերանելին Սահակ։ Կրասեր
ըստ մարմնոյ հանդիպեալ իմոսմ երդ
բայրութեանս, այժմ անդրանիկ վը-
կայ լինելոցիս քան զնս փոքր իմն թուեալ
ցեալ առ իմով իշխանութեամբս։
արդ. առաջին զահանատեալ լինի-
ջիր առաջին քոյով մարմնոյ բաս-
կան վկայութեամբդ։ առաջին բա-
ժանեալն զմեզ լեալ ուրախ լինիցք
՝ի բազմանկանան մարմնական խրախ-
ճանութեամբ, այժմ զու առաջ
ապրեցեալ զբաժակ փրկութեանն
Քրիստոսի և փրաւաւոր լիցի անուն
տեառն՝ ի քում նահատակու-
թեանդ։ Իսկ առաջն Սահակ իբրեւ
՝ի հրամանագրանէ վարժող զաս-
տիարանէ յառաջեալ ընդդէմ
արջն և ինքեալ զամենայն զգայար-

բանան նշանաւ սուրբ խաչին, ա-
ռաջի սրոյն զպարանոցն խոնարհե-
ցուցեալ և գահճին ձգեալ զսուրն
ի հատ զգլուխ երանելւոյն։

Յայնժամ սրբոյն Համազասպայ
համբարձեալ զձեռս իւր յերկինս
ասէ. Գոհանամ զքէն հայր ամենա-
կալոյ Յիսուսի Քրիստոսի որ սար-
ժանի արարեր զմեզ մեռանել վասն
անուանդ քոյում սրբոյդ, պահելով
զյոյսն մեր հաստատուն որ 'ի քեզ.
և ուրախ արարեր զմեզ միսիթարիչ
Հոգւովդ քո սրբով 'ի մեզ բնակե-
լոյ, արհամարհելով զփառս անցա-
ւորս և զլքանելիս, մերժանալով ըզ-
հին մարդն և զգենուլ զնորն որ է
պատկեր Որդւոյ քո, որ հրաւի-
րեաց զմեզ 'ի կոչումն երկնաւոր
հարսանեացդ։ Փառք քեզ սուրբ և
զուգահաւասար Երրորդութեանն.
որ նախատեսանելոցս զեզբայրն
իմ հանդիսանալ և յաղթել հակա-
ռակորդին. և ուրախ արարեր զիս
բաժակաւ յորդահոս վաստակաւ հեզ
մամբ արեամբ Սահակայ, որոյ ա-
նուանն խնդութիւն թարգմանեալ է։

Digitized by Google

Լուր տէր խնդրուածոյ իմոյ հեղ-
մամբ արեան ծառայիս քո որ կա-
մաւորաբար զմեռանիլ յանձն էառ-
ւան փառաւորեալ անուանդ քո
մեծի և ահաւորի , լինել վկայ կա-
տարեալ քո Ճշմարիտ աստուածու-
թեանդ , որոյ էութիւն Երրորդու-
թեանդ ոչ է բաժանեալ անօրինա-
բար 'ի խոստովանութեանս մերում,
և անձնաւորութիւն երից դիմաց և
աստուածութեանդ ոչ է շփոթեալ
'ի վկայութեանս մերում ըստ ամպա-
ւիշտ խելագարութեան նեղչաց մե-
ղոց · որոց աստանօր կրեմք զվկայա-
կան տանջանս : Այս է ժամանակն
կանխատացութեան քո զոր ցուցեր
խորհրդակրաց աշխարհի , եթէ ե-
կեսցէ ժամանակ զի որ սպանանի-
ցեն զձեզ համարեսցին պաշտօն ա-
տուցանել Աստուծոյ : Արդ ընկալ
տէր զբանական պաշտօն զենմանս
մերում 'ի փառս Որդւոյ քո և 'ի
պատիւ զուգափառ Հոգւոյդ նո-
ղոգողի զարարածս քո : Լուր տէր
պաղատանաց ծառայիս քո և ար-
ժանի արա խառնիլ արեանս իմոյ

յարիւն եղբօրն իմոյ , որ վասն ա-
րեան սրբոյ հեղման որ վասն մեր
հեղեր . զի միաբանեալ վկայական
Ճգնութեամբ փառաւորեսցի ա-
նուն քո 'ի նահատակութեանս մե-
րում . զի քո է իշխանութիւն և
փառք յաւիտեանս յաւիտենից .
ամէն :

Դարձեալ համբարձեալ սուրբն
զձեռս իւր յերկինս լի հառաջա-
նօք վասակայեղց արտասուօք հա-
րուստ մի ժամ աղօթս վասն աշ-
խարհիս և նորուն բնակչաց , և ոչք
զկնի իւրեանց տիրել հանդերձեալ
էին , մատուցանէր այսպէս ասելով.
Քրիստոս փրկիչ աշխարհի , յեր-
կրի երեւելով քո խաղաղութիւն
աւետարանեցեր 'ի ձեռն աշակերտաց
քոց , մի անտես առներ և այժմ
զաղաչանս ծառայիս քո և
դարձուսցես զցասումն քո . և
անցուսցես զյարձակմունս թշնա-
մեաց , և խաղաղացուսցես զեկե-
ղեցի քո խաղաղութեամբդ որ ոչ
անցանէ , զօրավարաց և զօրաց հայ-
ասատան աշխարհիս բարեյաղթու-

[illegible] զանազանն շնորհս ընդունեմ՝ ապաստանելոց-
սիրելոցն շնորհեցուցեալ և զքանանկիսն
երկիրն գաղաթեցուցեալս 'ի վերոյ-
մանոյ հոգւոյն հարուածին յուզ-
մանոյ, որ խառնէր զմիոյ. և զանմեծոյն
ալեաս երկրպագումաց քոց լցուցեալս
'ի քաղաքխառնութենէ օգոյ և 'ի
շայեկան անձրեւաց, և 'ի բաւական
նորաբուխ անձրեւաց ջուրց. և զգրա-
ցուցեալս զանկարելութիւն ժողովեր-
գեան քո բազմանգամ ասմենայնիս 'ի
Քրիստոս. զի քո է կարողութիւն և
զօրութիւն և պատիւ և փառք յա-
ւիտեանս. ամէն։

Եւ խոնարհեցուցեալ երեսանելոյն
զպարարանոցն ծուռոր կրկնեալ. նոյն-
ժամայն զուսիրն ձգեալ զառաքն
ի հաստ զգլուխս արքայ վիպային հա-
մանգաստայ։ Սորա ապարդէս կատա-
ղեցեան ցանկալի մահուամբ և բարի
խոստովանութեամբ, յիշատակ բա-
րի թողին յաշխարհի, 'ի պարծանս
եկեղեցւոյ և 'ի փառս արքայ Եր-
բարգաւորեանն յաւիտեանս յաւի-
տենից. ամէն։

Digitized by Google

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

* Ի հնգից օրինակաց պատառաջիկայս յերրորդացք ապատագիր. հնապատմեն երկամիտագիր. երանքն ՈԿԳ. ՈՀԳ. ՈՁՋ. և մեռան հոգ։ Իսկ թէ յորմէսմ ժամանակի Սիսիոնոսս այս եկաց Հայոց վարդապետ, չուանիմք ասել հաստատեսս։

1. Գրեալ էր 'ի Ճենճէրոպոհ. այլք պհոպն։
2. Մի օրինակ Բաղիքանէան։
3. Հնապատմեն Վայոբանաթէան.. պէիմասպս փիսրոսէան։
4. Երկուս հոգս օր. Խոսրովէաց։
5. Երեք օրին. Բարէպատմն։
6. Մի օրին. Մոլորեան.. 'ի Քրիստոսս հաստատեն Ղեւոնդ հոգեգրփ։
7. Երկուս հոգս օր. Պհատատոպոլիսն։

Digitized by Google

8 · Մի օրին · անյուսալի ։
9 · Մի օրին · իմաստասէր ։
10 · Մի օր · ահ անցուցին ընդ նոսա ։
11 · Մի օրին · յաղթեալ արիանախորհին · և ։
12 · Հնագոյնն 'ի յԵռին ։
13 · Այլ փարիսեցւոյ խորտակեալ կամ փարիսեցւոյ կամ կամելոյ խրատել ։
14 · Մի օրին · Բարեբեկեան ։
15 · Երկու նոր օր · հայոցողութեամբ ։
16 · Երկու նոր օր · հոգեւոր ։
17 · Այլք վերոյ ։
18 · Երեք օր · 'ի կոստանդնուպոլսի · · անօրոց պանդանարանացն ։
19 · Հնագոյնն յաւուրսգոյն ։
20 · Երկու նոր օր · ճարճապետն · · հոսէր սասպիսէր ։
21 · Մի օր · զանազանարանն կարմիրն · · հիւսասանն ։
22 · Երեք օր · եղեռնարիս ։
23 · Երկու նոր օր · սատանայէր ։
24 · Երկու օր · ուրուշեանցոց ։
25 · Մի օր · անխախտ ։
26 · Մի օր · յեղափոխեալ ։
27 · Մի օր · անարատ և անխղճելի · ·

սառաջապահ գիշերոյն. երկու նոքքն
ուրն անխղելի սառ։

28. Մի օր. կուլի-ր երկոց ըղ-
ասկան։

29. Ամլեք պասկեցաս։

30. Երեք օր. յաշխարհս։

31. Երկու նոքքն լալահառալմամբ.
ոլ.. յոյն աղեխարշանաց.. պասկել
հաւասար մեռելոս։

32. Հնագոյնն յարգեալ կայ։

33. Մի օր. այսպիսի բաւանդակ օրհ-
նութեամբ։

34. Հնագոյնն ծովահերձիկ։

35. Մի օր. դառնալոնչ յեղափո-
խի-ր.. լուծաս պարզն։

36. Երեք օր. արքաբերեալ. մի օր.
երեալ։

37. Հնագոյնն և երկու նոքքն ին-
գնին։

38. Մի օր. զարմանայր ընդ պեսու-
ենան գործն։

39. Երկու նոքքն ընդանդապեան։

40. Մի օր. յորդորանախանձ. այլ
օր. յարդարեալ։

41. Մի օր. խանդաղապական։

42. Երկու նոքքն զապարոնին։

43. Մի օր. նոյն հէպ այնմ ու հաւրն։
44. Հնագոյնն Էղիէլիփն։
45. Երեք օր. ասնայնախարհին։
46. Մի օր. բախճանան։
47. Երկու նորքն իւրեանց հէղգաբար։
48. Մի օրին. հրիկ։
49. Հնագոյնն փարոզաւիէան։
50. Այդպէս ըստ միոյ 'ի նոր օր. այլք ասին է կամ անգն է կամ օգնէ։
51. Երեք օր. լսողաւիւն։
52. Մի օրին. սպասգաւիւ։
53. Հնագոյնն հաւատարանդիր։
54. Երկու նորքն գրոյ խորհրդաբիր է։
55. Մի օրին. խորհրդածէոյէս։
56. Հնագոյնն յարէցոյց։
57. Այլք մարմնանաց կամ մարմնոյ պապանական ասանց։ զարաչար յուլէալ մարմնոյն կամ չարչարէալ չարաչար յուլէալ։
58. Երկու օր. զամենայն էրիրոյին կամ էրիրաւոր։
59. Մի օր. արպասաւալի աղօթիւ։
60. Մի օր. պապանական։

Digitized by Google

61 • Հնագոյնն Բլաղիրոյեմ։
62 • Մի օրին • ցամաքուելիան։
63 • Այլք արգելիմ կամ արգելլուամ։
64 • Երեք օր • Էրկայնայիգ։
65 • Մի օր • լուսոյ ազգանուն յուսիսոյ արևոյ Բարձրաղ լանիցն գոհանուն։
66 • Երեք օր • Խաչատուոյ • մի օր • կաղատանոյ։
67 • Հնագոյնն զգեցուցիչ։
68 • Երկու նորքն գեղնաթայլ։
69 • Մի օր • փրքահատուալ • այլ օր • արքատատահատուալ։
70 • Այլք չունին մէ և զկնի այլ խանարհ"։
71 • Հնագոյնն ապիրանկանալ ե • • ոգնապարոգ։
72 • Մի օր • ղուխս։
73 • Հնագոյնն զբան Ապուծոյ զարծնատուրաբան։
74 • Երկու նորքն յերինատաղան։
75 • Մի օր • ե անուղանի ընդ հոր։
76 • Մարզպան 'ի տանէն Արծրունեաց Թէպէտեւ վկայագիրս ընդհանրական կոչիցէ, սակայն ոչ

Digitized by Google

Ց Ա Ն Կ

ԺԲ. ՀԱՏՈՐՈՑ

Սիսիանու Հայոց վարդապետի Ներբողեան 'ի սուրբ Քառասունն 5

Վկայաբանութիւն սրբոց Իշխանացն Համազասպայ և Սահակայ 61

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ՍՈՓԵՐՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆՔ

Ա. Բանք նախնի իմաստասիրացն Յունաց։

Բ. Սրբոյն Սահակայ պատմութիւն վարուց, Տեսիլ, Խրատք և Թուղթք։

Գ. Յովհաննու Սարկաւագայ Ճառ յաղագս Քահանայութեան։

Դ. Յովհաննու Ոսկեբերանի և Գրիգորի սարկաւագապետի Ներբողեան 'ի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ։

Ե. Յովհաննու Սարկաւագայ, Վարդանայ Բարձրբերդցւոյ և Յովհաննու Երզնկացւոյ Ներբողեան 'ի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ։

Զ } Պատմութիւն Սրբոյն Ներսեհի Պարթևի
Է } Հայոց Հայրապետի։

Ը. Վկայաբանութիւն Թադէոսի առաքելոյ և Սանդխտոյ Կուսին։

Թ. Վկայաբանութիւն Հուշանիկեան։

Ժ. Ներբող. յորդիս և 'ի թոռունս Լուսաւորչին։

ԺԱ. Վարք Ս. Մեսրոպայ և Եղիշէի։

ԺԲ. Ներբող 'ի Ս. Գառատունսն. և Վարք Ս. Սահակայ և Հռոմանոսայ։

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google